

צפונות

צפונות ועיונים על עניני הפרשה והמועדים
יו"ל ע"י בני החבורה דקהילת אשי ישראל

פרשת חקת
תשפ"ג
גליון פ"ב

ברכת שבע ברכות

הגאון רבי מאיר הלוי סגל שליט"א

בעת הזאת בו זיכנו הש"ת להכניס את בתנו הכלה שתח"י עב"ג החתן המופלג אלעזר מנחם מן שח"י בן הגאון הגדול ר' חיים דוד מינצער שליט"א לחופה, הנני מתכבד להקריב 'מנחת תורה' מעל גבי שולחן מזבח חשוב זה בבית מקדש מעט המרומם 'אשי ישראל', בענין תקנת ברכת 'שבע ברכות', והיו אמרינו לרצון לפני אדון כל.

ברכות השבע ברכות אם הן חלק ממברכת המזון או ברכות בפני עצמן

בימי שמחת החתן והכלה, החל מסעודת החתונה, נהגו לברך את השבע ברכות בסמוך לברכת המזון. והנה יש לדון האם ברכות אלו נתקנו כחלק והמשך של ברכת המזון או שאינן אלא כברכות בפני עצמן.

ומצינו שמרן הגר"י (חידושי הגר"י החדשים סימן סד) דייק את לשון הרמב"ם [פ"ב מהלכות ברכות ה"י] שכתב: 'ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים', משמע שהשבע ברכות הן תוספת לבהמ"ז ושייכות הן לבהמ"ז. וכן מבואר בתוספות (ברכות נא. ד"ה שמאל) שכתב לבאר שנידון הגמרא אם מותר לסייע בהחזקת הכוס שביד ימין ע"י יד שמאל, וכתבו בתוספות שנפק"מ במקרים שבהמ"ז ארוכה כגון 'בנישואין שצריך להאריך בברכת המזון'. וכוונתו שמוסיפים לבהמ"ז ברכות שבע ברכות. הרי ששבע ברכות מישך שייכי לבהמ"ז.

מחלוקת זו כבר נפתחה בגדולים, וכפי שיובא להלן.

א. אם נתקן רק כשאוכלים לחם או אף כשאינם אוכלים לחם (כגון חוליל צליאק):

מובא בגמרא (כתובות ח.): 'אמר רבי יוחנן ברכת חתנים בעשרה', ונפסק בשו"ע (אבהע"ז הלכות קידושין סימן סב סעיף ד) 'אין מברכים ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים'.

ולא התפרש בגמרא ובשו"ע אם צריך שיהיו עשרה שאוכלים לחם, או אף כשאינם אוכלים, ומצאנו בזה מחלוקת בראשונים:

רבינו אברהם בן הרמב"ם (תשובה סימן יח - יט) וז"ל: 'כללו של דבר, בזמן שמתאספים עשרה 'לאכול' בבית חתנים וגם כשהחתנים בכלל, מברכים שבע ברכות'.

וכן נראה בדעת הרמב"ם ממה שהביא הלכות 'שבע ברכות' סמוך לדיני הזכרת המאורע בבהמ"ז אחר שהביא [בהלכות הקדמות] ברכת האורח [בהלכה ז], וברכת אבלים [בהלכה ח], ולא כתב בהלכות אישות, משמע שז' ברכות הם חלק מבהמ"ז, וכעין הזכרת המאורע שכתב הרמב"ם שם שאם שחב ולא הזכיר שבת ויו"ט בברכה שלישית מוסיף ברכה בפני עצמה לשבת ויו"ט, ובה הרי פשוט שאינו ברכה בפרדת אלא תוספת לבהמ"ז. וכן כתב הרמ"ע (פסחים קב) בשם רבינו משולם.

אמנם הרמב"ם (כתובות ח) הביא שיש מי שכתב למחות ביד הנוהגים לברך ז' ברכות בשבת כשאבא מבית הכנסת קודם הסעודה, שהוא טעות. מפני שאין לברך אלא אחר בהמ"ז, ושומקצת חכמים מיהו בידי הנוהגים כן. וכתב ע"ז הרמב"ם: 'ואין ראוי למחות בנוהגים כן, שמנהגם תורה היא, וכן עיקר, שמצינו כן במסכת סופרים וז"ל 'ונהגו רבותינו לומר בבוקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ופנים חדשות כל שבעה, וכך בערב קודם הסעודה'. וכן כתב ברשב"א (שם). ומבואר דס"ל שאין הברכות שייכות דוקא באכילה.

וכן נראה בדעת הטור שכתב (אהע"ז סימן סב) וז"ל: 'ויש מקומות שנוהגין שהקהל הולכים עם החתן מבהמ"ס לביתו ביום שבת שחרית אחר התפלה ומברכים שם ז' ברכות ויראה שאינו מנהג טוב שאפי' אם יש שם מי שלא היה בשעת ברכה לא מקרי פנים חדשות כיון שאין מברכים בשבילי'. ומבואר שלא ערער על מנהג זה אלא משום שאין שם 'פנים חדשות' אולם אין חיסרון במה שמברכים לפני הסעודה, ומבואר שסבר כדעת הראשונים שמעיקר הדין א"צ לברכם דווקא אחר בהמ"ז, אלא בשעה שמתאספים לשמח החתן והכלה, אלא שכיון שבדרך כלל מתאספים לשמח החתן והכלה

המשך בעמ' ו'

חיים הם למוציאיהם בפה

רבינו הגאון רבי אליהו ליברמן שליט"א

[המשך למה שנתבאר בצפונות לחג השבועות].

בצפונות לחג השבועות הארכנו לבאר גודל מעלת הדיבור בד"ת,

ורצינו לפרש עוד ולהבהיר הדברים.

הגר"י פסק דכל דאפשר בדיבור לא יוצאים מצות ת"ת בהרהור וכדמשמע מקרא לא ימוש ספר התורה הזה מפיו וכמעט מפורש כן בסנהדרין צט: דיליף מקרא דלא ימוש וגו' דמה דאדם נברא לעמל הפה וכדכתיב אדם לעמל יולד, איכף על פיהו, היינו לעמל התורה בפה.

והקשו ע"ז מעירובין נד. דשמואל זירז לרב יהודה פתח פומיך וקרי ותני כי היכי דתתקיים בך ותוריך חיי שנאמר חיים הם למוציאיהם, למוציאיהם בפה, ולדברי הגר"י היה צריך עוד יותר לזרז אותו שבלא מוצא פיו אינו יוצא ידי מצות ת"ת.

וי"ל דרשב"י ס"ל במנחות צט: דיוצאים ידי חובת ת"ת בק"ש שחרית וערבית וכן הוא בנדרים ת. וי"ל דגם שמואל ס"ל כן ולכן זירז אותו מטעם אחר.

אמנם סיפא דקרא דלא ימוש וגו' והגית בו יומם ולילה משמע הגיון במחשבה וכמ"ש בבאור הגר"א מכאן דמצות תלמוד תורה גם בהרהור, ופירשנו שם דודאי אחרי שלמד בפיו את המקרא משנה וגמרא צריך לעיין ולהעמיק ולהוציא דבר מתוך דבר וזה אי אפשר בפיו וכמבואר בגר"י שם.

והוכחנו עוד מתוך דברי הגר"א דמ"ש הגר"א בשנו"א במס' פאה דכל תיבה ותיבה של ד"ת הוי מצוה, אף דודאי אין זה אלא בדיבור ולא בהרהור אבל העיון והרהור שאחרי הדיבור בד"ת יש בו מעלת הדיבור.

והארכנו מהמדרש דעיקר הברית בינו לבין הקב"ה בד"ת כמה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' הוא על ד"ת בפה [והעיון שאחרי שהוא בכלל זה כמש"נ] וע"ז נלחם איתנו הסט"א שנחשוב בד"ת ולא נשגב בפניו.

ויש שהבינו מזה שבאים לשלול חשיבות העיון במחשבה [ותמיהו שהרי גדולי עולם היו מתבוננים ומעיינים שעות רבות בעיון הסוגיא] וח"ו להעלות על הדעת להפחית מחשיבות העיון וכל בר כי רב יודע שבלא זה אי אפשר לעמוד על עומק הסוגיא והאריכות אך למותר אלא שבתחילת הלימוד צריך להוציא הגפ"ת בפיו, ועוד יותר שהרי הזמנים אינם שווים לטובה ויש הרבה שעות שאינם ראויים כ"כ לעיון כגון שנוסעים ברכב וכדומה וצריך לנצל שעות אלו לשגן ד"ת אף אם כבר ידועים לנו, דהשינוי והגירסא בד"ת הוא מעיקרי מצוות ת"ת ומעיקרי הברית בינו לבין הקב"ה.

וע"ז נלחם הסט"א להעלים מאתנו גודל חשיבות כל תיבה של ד"ת שמוציא בפיו ואומר לו דבשינוי משניות שידועים לך כבר או נביאים וכתובים, לא מזה תצמח למדן ות"ח [עיון ב"מ פ"ו] דהשטן לא היה יכול להתקרב לרבה לקחת נשמתו משום שלא היה פסיק פומיה מגירסיה] ומתבזבז הרבה שעות בחינם ויש כאלו שנוסעים לכלול כל יום שעה הלך שעה חזור ובשעות אלו אפשר לשגן גמרא משניות נביאים וכתובים ובמשך הזמן להיות בקי בהם בעל פה ולצבור אלפי מצוות דכל תיבה מצווה בפנ"ע ואחרי שעה של שינוי של ד"ת בריציפות מרגישים התעלות מקדושת התורה וע"ז נלחמים איתנו [וכידוע מהגר"ח מוולוז'ין וחפץ חיים דעיקר מלחמתו של הסט"א איתנו הוא על עסק התורה]

וכמו כן הרבה פעמים פנו לנו בעשר דקות וקשה לצלול לתוך עומק הסוגיא בשעה מועטת אבל להוציא משניות כ"ס או נביאים וכתובים ולשגן שווים הזמנים לטובה, וע"ז נלחמים איתנו וכאמור, והרי על הבל פיהם תינוקות של בית רבן קיים העולם אף שהוא כמעט בלא השכלה כלל וק"ו מה שאנו משננים, ואף דאצלנו הוא הבל שיש בהם חטא מ"מ הוא בכלל הברית וקיום שמים וארץ.

המשך בעמ' ה'

לזכות החתן הרב אלעזר מנחם מן ב"ר חיים דוד

והכלה שירה ב"ר מאיר שליט"א

מינצער

יהא רעוא שיעלה הזיווג יפה

ויזכו לבנות בית נאמן בישראל

לזכות החתן הרב צדוק ב"ר שמואל שמעלקא

והכלה בלומה ב"ר פנחס מרדכי שליט"א

גרוס

יהא רעוא שיעלה הזיווג יפה

ויזכו לבנות בית נאמן בישראל

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר" [יט א]

יעוי' בתרגום אונקלוס שכתב: 'ומלל ה' עם משה ולאחרן למימר', ויש לדקדק לשונו ששינה בין משה לאהרן. וביותר שמצינו בעלמא שתירגם האונקלוס בכה"ג 'עם משה ועם אהרן', (כגון לעיל ב א, ד ד, יז, יד, כז, כ, לרוב הגרסאות).

[הרב ישראל ארנטרו]

"כל הנגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל כי מי נדה לא זורק עליו וכו'. ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל כי את מקדש ה' טמא מי נדה לא זורק עליו" [יט יג-כ]

צ"ע בל' הפסוקים שתלה הכתוב חיובו של הנכנס למקדש ב'מי נדה לא זורק עליו', והרי עיקר החיוב הוא מה שנכנס טמא, ובכדי להיטהר צריך הזאה וטבילה, ולמה ייחס הכתוב חיובו למניעת ההזאה ביחוד.

[הרב אהרן דיקמן]

"וירך את הסלע במטוה פעמים" [כ יא]

וברש"י: 'לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכותו כבראשונה, ונזדמן להם אותו סלע והכהו'.

מבואר מדברי רש"י שבאמת הם דיברו לסלע והיה זה סלע אחר ולא סלע זה, וצריך עיון היכן מוזכר הכא שהיה דיבור לסלע אחר ולא היה בזה הכאה.

[הרב יעקב ישראל שניידר]

"יען לא האמנתם בני" [כ יב]

גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם, כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן.

וצ"ע מהא דאמרינן בדברים דבגלל חטא המרגלים לא נכנסו משה ואהרן לארץ.

[הרב אשר פורמן]

"נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם" [כ יז]

בקשת משה רבינו לעבור דרך ארץ אדום צ"ע, דהא כל מסעם היה תלוי להיכן שהענין היה נוסע, ואם לא נסע למקום זה לא היו הולכים לשם, ואם היה נוסע למקום זה גם בלי רשות ודאי היו צריכים להיכנס, והוא מקרא מלא שדיבר הכתוב 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו'.

[הרב יעקב ישראל שניידר]

"והלבשתם את אלעזר בנו" [כ כז]

לכאורה משמע הכא שבאמת היה הפשטה בחיי אהרן ולבישת אלעזר בגדי כהונה, וצריך עיון ממה נפשך אם מיד נתמנה בחיי אביו נמצא דהיה כהן גדול ולבוש בגדי כהונה מחוץ למחנה, והלא בגמ' יומא סט. דהיה אסור לצאת עם בגדי כהונה מחוץ למקדש.

[הרב אשר פורמן]

"כי בא ישראל דרך האתרים" [כא א]

וברש"י 'דרך האתרים, דרך הנגב שהלכו בה המרגלים, ע"כ. עי' רבנו בחיי שכתב וז"ל 'דרך האתרים, ע"ד הפשט, המרגלים, ור"ל כי כאשר באו המרגלים ועלו בנגב הרגישו בהם יושבי הארץ, ושמע בהם הכנעני הזה שהיה יושב הנגב ובא בדרך שהלכו הם עד שהגיעו למחנה ישראל, והוא דעת המתרגם, עכ"ל. (כוונתו לפרש כן דברי התרגום יונתן ע"ש).

וצ"ע טובא שהרי מעשה המרגלים היה קודם ארבעים שנה, ובינתיים הספיקו לילך כעשרים מסעות, וכי בכל אותו הזמן היו הכנענים הולכים אחריהם לידע את מקומן.

[הרב אשר גרינוולד]

"וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי" [כא א]

בתענית ט. 'מת אהרן נסתלקו ענני כבוד, שנאמר וישמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה לו רשות להילחם בישראל כו', חזרו שניהם בזכות משה, ע"ש. וצ"ע דמכיון דחזרו ענני כבוד בזכות משה, אי"כ מהו שאמרו ששמע שנסתלקו ענני כבוד, והרי מיד חזרו ובאו.

[הרב אשר גרינוולד]

"ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ אדום ותקצר נפש העם בדרך. וידבר העם באלקים ובמשה למה העליטנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" [כא ד-ה]

וברש"י 'אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא, ע"כ. דתמוה מאד שהרי מ' שנה אכלו מן המן ומעולם לא תפח במעייהם, ומה נשתנה כעת. ועוד צ"ע דעיקר המעשה היה 'ותקצר נפש העם בדרך', ופירש"י שהוקשה להם טורח ועיניו הדרך, וקשה מה שייכות תלונתם על הלחם הקלוקל למה שקצרה נפשם בדרך.

[הרב אשר גרינוולד]

"אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" [כא ה]

צריך עיון דמחד הם אמרו שאין לחם ואין מים, ומאידיך אמרו דנפשנו קצה בלחם הקלוקל, ז"א שהיה לחם אבל היה זה לחם מקולקל.

[הרב יעקב ישראל שניידר]

"ומשם בארה היא הבאר" וכו' [כא טז]

צ"ע מה שנקרא הנס ע"ש הבאר, והרי הנס נעשה ע"י שנתקברו ההרים זל"ז, והבאר לא באה אלא לגלות ולספר להם את הנס, וכי משום זה ראוי לקרות כל הנס ולשיר השירה על הבאר, וצ"ע.

[הרב אשר גרינוולד]

קושיא עצומה | זאת חוקת התורה

"זאת חוקת התורה" [ריש הפרשה]

וברש"י: 'לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה - גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה'.

א. צ"ע מה תשובה יש בזה לאומות העולם, אטו בשביל שכתוב בתורה חוקה יפסיקו אוה"ע להנותן לישראל לחקור את הטעם והתועלת במצוה זו, שמשונה בחוקי משאר המצוות, וזה פלא.

ב. עוד צריך להבין דהנה שלמה המלך אמר בחכמתו כל זה נסיתי בחכמה, שידע לפרש כל טעמי תורה אמרתי אחכמה להבין טעם פרה והיא רחוקה ממני, שלא עמד על סודה. ויש לתת לב על זה מה טעם שדוקא מצוה זו הקשורה בטהרת הנוגע בנפש האדם אשר ימות, נתעלמה הטעם מכל החכמים ורק למשה רבנו נתגלה כדאיתא במדרש.

ג. ועוד צ"ע האם הביאור הוא שבאמת אין בה טעם, או דילמא יש בה טעם ורק אנו אין אנו יודעים בדיוק מה הטעם. ולכאורה הרי מבואר שלאדם הראשון קודם החטא נתגלה טעם פרה אדומה, (ויל"ע אי גם למשה רבנו) וא"כ נמצא שיש לה טעם ורק לנו אין בה טעם, וא"כ מ"ט נקרא 'חוקת התורה'.

ד. ועוד יל"ע דרש"י מציין לגמ' ביומא סז: ושם לא מופיע כלל מצוות פרה אדומה כדבר שהשטן מונה את ישראל.

צפונות רבותינו לבית הלוי

הרב אהרן שמואל הלוי

והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא [יט ט]

וברש"י לפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת היא וכו'.

ובחי'דושי מרן ר"ח הלו הלכות מעשה הקרבנות נסתפק אם שייך בפרה כל הדין דסתמא לשמה קאי, דהרי יסוד הדין מה דבזבחים סתמן לשמן קיימי, הוא משום קדושתן שהם קדושים לשם אותו זבח, וכיון דהפרה בעיקר הקדושה הוא רק קדושת 'בדק הבית', וכל הדין 'קרבן' שבה הוא חל רק בשחיטת הפרה לשם פרה, א"כ י"ל דגם לענין דין חלות לשמה לא חל בה ממילא, (דבקדשים לעולם איכא בהקרבת תורת לשמה, וגם אם יחשוב בהדיא להיפוך לא מהניא).

ולפי"ז א"ש דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות פרה דנשחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת והקשה הכסף משנה מ"ש מכל חטאת ששחטה לשם חולין כשרה והביא בשם הגר"ח דבאמת אין זה פסול מכח המחשבה דלשם חולין, אלא כיון דהפרה קדשי בדק הבית היא, אזי כל הדין חטאת צריך לחול בה בשעת שחיטה, ע"י הקרבתה בתורת 'פרה', וכיון שנשחטה לשם חולין לא חלה עליה כלל שם 'חטאת', והרי היא רק קדושת דמים ולא חל בה שם קרבן דפרה אדומה כלל, ע"כ מהגר"ח [ונראה כנ"ל דכפרה לית בה סתמא לשמה]

בעומק הסוגיות | רובא וחזקה

הרב מאיר טעפ

ויקחו אליך פרה אדומה תמימה" [יט ב]

יעוי' בתוס' (חולין יא. ד"ה מנא) שהביא דעת רבינו חיים הסובר דהמקור לרובא וחזקה רובא עדיף הוא מפרה אדומה, וממה דאזלינן בתר רוב בהמות שאינן טרפות להכשיר הפרה, אף שהוא נגד חזקת טומאה של הגביר שעליו מזין המי פרה.

ומצינו להקשות מכמה אנפין:

א. הלא כנגד חזקת הטמא יש גם חזקת כשרות לפרה, והאין למדים מכאן שרוב לבדו עדיף מחזקה.

ב. גם אם נימא דרוב בהמות כשרות הן, מ"מ יקשה כיצד הפרה מטהרת את הטמאים, הא לדעת התוס' (חולין יא: ד"ה לרבי מאיר) כאשר יש מיעוט וחזקה המסייעים זל"ז הרי שמצטרפים נגד הרוב ולא אמרי' הלך אחר הרוב, אלא 'סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא', וא"כ גם כאן נצרך מיעוט טריפות עם חזקת טמא ולא יטהרו ע"י אפר הפרה.

ג. עוד מקשים הא הכרעת הרוב היתה מיד בלידת הפרה וכבר הכריעה, ואילו הנהגת החזקה התעוררה לאחר זמן ואינו בדין שתדחה.

ביסוד דין כסף במו"מ וקידושין

החתן הנעלה הרב צדוק גרוס שליט"א

תנינן במתני' ריש קידושין האשה קנית בכסף וכו' ובגמ' מבואר דהמקור לכסף קידושין נלמד קיהה קיהה משדה עפרון כתיב כי יקח איש אשה וכתוב נתיב כסף השדה קח ממני וקיהה איקרי קנין דכתיב השדה אשר קנה אברהם.

ותוס' בד"ה וכסף מנלן וכו' מקשה אמאי צריך ללמוד קיהה קיהה תיפוק ליה דאם כסף שדה קונה כך גם כסף קידושין קונה ותוס' מתרג' דנהי דכסף שדה איקרי קנין כסף דאשה לא איקרי קנין לכל צריך להביא ראיה דאותו כסף דגמרינן אשה מיניה איקרי קנין ומבואר בדברי תוס' דכסף קידושין שונה מכסף שדה ורק דגמרינן זה מזה וצ"ת דאם באמת הוא שני דיני כסף אז איך שייך ללמוד אחד מהשני.

והנה ידוע שיטת הסמ"ע סימן ק"צ דקנין כסף הוא תחילת פירעון הקרקע ומבואר בדבריו דענינו של קנין כסף הוא כביטוי לעסק שנועשה בין המוכר לקונה ובתשלום החפץ בזה מתבטא העסק ביניהם ולכן זה גומר ומחיל את העסק ביניהם וידוע מה שהקשה עליו ה"ט ד' דהיינו ילפינן קיהה קיהה לכסף קידושין ולאשה אין שיויו ולכן מוכיח דכסף הוא כסף קנין ובאמת שמגוף דברי התוס' כפי שהבאנו לעיל מוכח להדיא דאה"נ הוא שני מיני כסף אך אפי' הכי גמרינן זה מזה וצ"ת גדר הדברים.

והנה לקמן דף ט', איתא, לגבי קנין שטר דבמכר המוכר כותב את השטר אך בקידושין הבעל כותב את השטר ובגמ' מבואר דהוי הלמ"מ ואסמיכנו רבנן אקראי וצ"ת מה החילוק בין מו"מ לקידושין.

ואשר מבואר בכ"ז דחלוק לגמרי קנין ממון מקנין קידושין דבממון השם ממון קיים גם בלי קשר לקנין וכל תוכנו של הקנין זה להעמיד ולייצג את הממון אליו משא"כ בקנין קידושין לפני הקידושין אין בכלל שם אשה והחפצא של הקנין בעצמו זה להעמיד בה את השם אשה והחפצא של השם אשה זה בזה שמויחדת ומזומנת לו ולפ"ז אתי שפיר דאה"נ דבהפקר קצת מה שהממון תחת רשותו ואי גופא מה שמעמיד את הממון אליו אך במי"מ וכן מתנה כיון שהממון מעצמו מיועד למוכר א"כ המוכר צריך להחיל את המקח וצריך להעמיד ולייצג את הממון לקונה משא"כ בקנין קידושין קודם הקנין אין פה בכלל איזה חפצא שיהיה מה למכור אלא בקנין בעצמו חל השם אשה דכל החפצא של אשה זה המיוחדת ומזומנת לו ועיין היטב בדברי הר"ן נדרים דף ל' ותראה שהן הן הדברים.

אך מה שיש להבין לפי"ז מה השייכות לקנין כסף בקידושין וביותר צ"ת כפי שהקשנו לעיל מה הקשר בין כסף שדה לכסף קידושין.

ונראה לבאר דיסוד ענינו של כסף קידושין דבזה שהבעל נותן כסף ששייך לו לאשה תחת זה שנהיית אשתו כביכול בתפיסת האשה בכסף בזה תופסת בבעל והכסף הוא כמכר ביניהם והשייכות של זה לכסף שדה הוא מצד דכל מה שבתפיסת הכסף תופסת בבעל הוא מצד דיסוד ענינו של "כסף" זה תפיסה במה שעומד כנגדו דכל תוכנו וענינו של כסף זה שיויו של חפצא וא"כ כשהבעל מעמיד שבתפיסת האשה בכסף הוא תפיסה בו וכל מה שנותן את הכסף הוא תחת זה שנהיית אשתו הכסף מעמיד בה שם אשה ועיין היטב בדברי הגר"א בספרו אמרי נועם ברכות דף ל"ב ותראה נחת.

ולפי"ז אתי שפיר ההר"א דגמ' לקמן דף ד' דקנין קידושין יעשה בצורה שהאשה נותנת כסף לבעל ורש"י מבאר דכיון דכסף עביד אישות מה לי כסף דידה מה לי כסף דידה וצ"ת ביאור הדברים ולפי דבריו אתי שפיר היטב.

המשך מעמ' א' | רבינו הגאון רבי אליהו ליברמן שליט"א

וצריך להוסיף דעיקר מעלתם וקדושתם של ד"ת הוא בלא הפסק ח"ו של דברים בטלים וכמ"ש החזו"א באגרות סוד הקדושה של דברי תורה הוא ברציפות דוקא ובדאי עיקר הבטירה של קיום שמים וארץ אינו שייך במסמך בדברים בטלים ואי"צ להאריך בדברים ידועים ומפורסמים.

בסוף המאמר פירשנו בזה הסוגיא בברכות יא: דנחלקו אמוראי על מה מברכים ברכת התורה, ד"א רק על מקרא, י"א גם על מדרש וי"א גם על תלמוד וכך קי"ל.

ופירשנו טעם המחלוקת דאין ברכת התורה אלא בדברי תורה עצמם שכל תיבה בהם הוא מצוה וע"ז הוא שנחלקו אם גם במדרש ותלמוד כל תיבה הוא מצוה כמש"נ שם.

והקשה ע"ז הגאון ר' יחזקאל שוב שליט"א דא"כ למי"ד דבתלמוד לא הוי כל תיבה מצוה בפנ"ע א"כ לא ידחה מצות אחרות שהרי הגאון במס' פיהא פירש שכל עיקר הטעם דת"ת דוחה כל מצות שבתורה הוא משום שכל תיבה מצוה.

וי"ל דסוגיא שלימה שנינו בקדושין מ: דנשאלה שאלה לפני הזקנים תלמוד גדול או מעשה גדול והכריעו שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה וטעם זה שייך גם אם כל תיבה לא הוי מצוה בפנ"ע.

אלא שצ"ג בדברי הגר"א דמדוע הוצרך לחדש טעם חדש ולא סגי לו בטעם המפורש במס' קדושין וי"ל ליישב דברי הגר"א דהסוגיא שם הוא לדעת רשב"י במנחות צט: דיוצאים ידי חובת ת"ת בק"ש שחרית וערבית ולזה היה צד דאחרי שכבר קיים עיקר מצות ת"ת עדיף לקיים מצוה אחרת שהוא חובה גמורה, קמ"ל דמ"מ תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ודברי הגר"א הם לפ"מ דקמ"ל שחובה ללמוד יומם ולילה ולזה חידש הגר"א דא"כ לא צריך לטעמו של הגמ' בקידושין דגם בלא זה תלמוד גדול שכל תיבה מצוה בפנ"ע.

עוד ציינו לדברי העמק ברכה בשם הגר"ח שפירש הסוגיא בברכות יא: בפירוש אחר שברכת ת"ת אינו שייך למצות ת"ת אלא שהוא צד מיוחד שנלמד מקרא דשם ה" אקרא וגו' עיי"ש.

אמנם הגר"א ודאי לא ס"ל כן שהרי הקשה על הש"ע דכיון דגם ההרהור הוא מצוה צריך לברך בה"ת גם על הרהור ואם זה דין מיוחד שנלמד מקרא הג"ל מה לי אם זה מצוה או לא ואדבריה מקרא הג"ל משמע להדיא דעל הרהור ל"צ לברך, כי שם ה" אקרא וגו', קריאה אין, הרהור לא, (עיין שבת קג) אלא ודאי שהגר"א ס"ל דקרא דשם ה" וגו' אינה אלא גלוי מילתא דמברכים על מצות ת"ת ועל כן פשיטא ליה שגם הרהור שהוא מצוה צריך לברך עליו.

שמעתי דאין שיש שהבינו שמה שהובא בסוף הדברים שמועה בשם הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל בדבריו אחרונים לא אמרינן כל תיבה מצוה בפנ"ע כונתו היה להוכיח כן מתוך פירושו הג"ל, דכיון דגם תלמוד לא היה פשוט כ"כ לגמרא י"ל בדבריו האחרונים לא הוי כל תיבה מצוה בפנ"ע.

וזה אינו, דודאי גם לפירושנו אין שום הכרח מהגמרא ד"ל דגם דברי האחרונים הם בכלל תלמוד וכל שכן רבותינו שכל כלל ישראל לומדים תורתם, ואין בידינו הכרעה בזה והשמועה בשם הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל הובא כהערה ולא כהכרעה.

המשך מגליון קודם

הגאון רבי שמואל שמעלקא גרוס שליט"א

ביסוד דין ערבות דישאל ערבי... ואם יתכן שצריך לוותר על חיובים שלו בשביל חבריו (ד' ולהלכה, מבואר בכמה מקומות שעדיף שלא יקיים מצוה בהידור כדי שחבירו יקיים את עיקר המצוה, ויתכן שגם תוס' בתירוץ הראשון שסובר שאסור לעבור איסור קל כדי להציל את חבריו מאיסור חמור יודה שמחמת חיוב ערבות צריך לוותר על מצוה בהידור כדי שחבירו יקיים את עיקר המצוה, ומצאנו בהל' חנוכה סי' תרע"א במ"ב ס"ק ו' שמביא מהמג"א ופמ"ג וחי"א שאם אין לחבירו שמן עדיף שידליק רק נר אחד כל לילה ולא יקיים את המהדרין ויתן לחבירו שם שאל השמן כדי שגם יקיים את עיקר הדין נר אחד כל לילה, וכן לגבי ד' מינים מבואר בסי' תרנ"ח במ"ב ס"ק מ"ב שמביא מהמג"א בשם האחרונים שאם יש עיר שאין להם אתרוג יתן להם את האתרוג שלו והוא יצא יד"ח באתרוג הקהל אף שאתרוג הקהל פחות מהודר מחמת משמוש היד.

ואמנם יש אחרונים שדנו שדוקא באתרוג שנותן לרבים צריך לוותר על הידור שלו בשביל מצוה דרבים כמו שמצאנו שר"א שחרר את עבדו כדי לצרפו ל"י ואף שהמשחרר עבדו עובר בעשה מצוה דרבים שאני, ממילא יתכן שבאתרוג צריך לתת לבני העיר מחמת מצוה דרבים אבל ליחיד אין הכוונה שצריך לוותר על הידור שלו בשביל מצוה של חבריו, וכן מה שמצאנו לגבי נר חנוכה שצריך לתת לחבירו שמן להדליק ולא ידליק את המהדרין יש מהפוסקים שדנו שאולי הלכה זו באמרה רק בהידור של תוספת שכיון שאת הנר האחד מדליק באופן מהודר צריך לתת לאחר להדליק נר ולוותר על התוספת של הנר השני, אבל על הידור של המצוה עצמה כמו באתרוג יתכן של"צ לוותר על אתרוג מהודר כדי שחבירו יקיים מצוות אתרוג, אבל דאי שכל נידונים אלו הם רק לדעת תוס' שאסור לעבור איסור קל כדי שחבירו לא יעבור איסור חמור ממילא יתכן של"צ לוותר על הידור מצוה שלו בשביל עיקר המצוה של חבריו, אבל לר"י ורוב הראשונים שסוברים שעדיף לעבור איסור קל כדי שחבירו לא יעבור איסור חמור ק"ו שצריך לוותר על הידור מצוה שלו בשביל שחבירו יקיים את עיקר המצוה.

ה ויוצא נפק"מ להלכה גם במצות אכילת מצה שאם לחבירו אין מצות ולו יש רק כמה כזיתים מצומצמים שלכאורה דין ערבות מחייב אותו לדאוג שחבירו יקיים מצוה דאורייתא של אכילת מצה אפי' אם עי"ז לא יקיים את הכזיתים דרבנן, שאם עדיף לעבור על איסור דרבנן כדי שחבירו לא יעבור איסור דאורייתא ק"ו שצריך לוותר על מצוה דרבנן כדי שחבירו יקיים מצוה דאורייתא, ולכאורה כמו שצריך להעדיף לתת לחבירו את הכזית שמחוייב מדאורייתא ולוותר על הכזיתים דרבנן של עצמו כך צריך להעדיף את חבריו מבנו קטן שהגיע לחינוך כיון שמצות חינוך הוא מדברי סופרים, וממילא אם יש לו רק ב' כזיתים ואין אחר שיכול לתת מצות לחבירו יאכל רק כזית אחד שמחוייב מדאורייתא ואת הכזית השני לא יתן לבנו אלא לאחר.

וידוע בשם רבינו מרן הגר"ש זצ"ל שנשאל על אחד שיש לו מקום מצומצם לשינה בסוכה רק לשניים האם לתת את המקום השני לאורח שמחוייב מדאורייתא או לבנו קטן שהגיע לחינוך, והכריע שעדיף לתת לבנו כיון שחינוכו מוטל רק עליו אבל ערבות הוא חיוב כללי ולכן צריך לקיים קודם את המוטל עליו באופן פרטי אף שהוא חיוב דרבנן, ולכאורה לפי המבואר לעיל צריך להעדיף את חבריו כיון שמחוייב לדאוג למצוותיו מדין ערבות שהוא מדאורייתא והיה נדחה ממחמתו מצות חינוך שהוא מדרבנן, ויתכן שהסיבה שעדיף מצות חינוך שהוא חיוב הפרטי כיון שמהות מצות חינוך הוא לדאוג שכשכבנו יגדל יקיים מצוות דאורייתא ודומה לערבות שמהותו לדאוג לקיום מצוה דאורייתא של חבריו, ולכן אף שערבות הוא מדאורייתא וחינוך בנו קטן הוא דרבנן כלפי זה הסיבה שחינוך מוטלת עליו באופן פרטי גורמת להעדיף אותה ממצות ערבות שמוטלת על כולם אף שהיא דאורייתא, ולפ"ז גם במצוה צריך קודם לתת כזית לבנו קטן ואם ישאר לו עוד כזית יתן לחבירו ושקודם לכזיתים דרבנן של עצמו.

ו יודע לזון לאחר שלושלש לעצמו כזית דאורייתא ונותן לבנו כזית דאורייתא ונשאר לו כזית אחד ויש שניים שמחוייבים במצוה למי נותן את הכזית, ובסי' תפ"ב פוסק השערי תשובה בשניים שהיו בבית האסורים או במדבר ונמצא שם כזית מצוה שהדין כל דאליהם גבר וזי' שיוזכה יאכל, אבל אם הם שותפים במצוה דן השע"ת שאולי עדיף ש"א יאכל חצי כזית כי דעת המחזיק ברכה שיש בזה קצת מצוה ממילא עדיף ששניהם יקיימו קצת מצוה מאשר שרק אחד יקיים מצוה דאורייתא ויש נזכר שכל אחד אחד לא לוותר על כי הקצת מצוה, אבל להלכה מכריע שיעשו גורל ומי שלא זכה ימכור את חלקו לזוכה שיקיים את המצוה דאורייתא וגם השני יש לו חלק בקיום המצוה כי האפשרות לקיים נעשה ע"י שמכר את חלקו והוא עדיף מאשר שכל אחד יקיים קצת מצוה, ואין לחשוש שנחשב במכירתו שמזלזל במצוה שאדברה עי"ז יש לו חלק בעיקר המצוה, ועוד שדעת השבטות יעקב והמשנה למלך בפ"א מהל' חו"מ ה"ז שאין שום מצוה בחצי שיעור מצוה לשיטתם ודאי שצריך להטיל גורל, וממילא גם כאן יעשה גורל למי לתת את הכזית הנותר ולא יחלק את המצה לשניים אלא הזוכה יקיים את המצוה של אכילת כזית מצוה.

במשנה בהוריות דף י"ג שאין קודם לאשה להחיותו ולהשיב אביהו וכן כהן ללוי ולוי לישאל מזה לנתן ת"ח לע"ה, ויש לזון שאולי גם לגבי דין ערבות צריך להקדים לפי הסדר הזה, ולכאורה יש להוכיח מהדין שקרבן האיש ומנחתו קודם לקרבן ומנחת האשה שדין הקדימה לא רק לחיים וממון אלא גם למצוות, ממילא גם לגבי מצוה יצטרך לתת לאיש שקודם לאשה וכו', ומרן הגר"א אברמסקי בחזון יחזקאל על התוספתא בזבחים פ"י מסק' שהאיש קודם לאשה הוא רק בקדימה בהקדמה אבל לא שהאיש דוחה את האשה שאם יש רק בהמה אחת אין קדימה לאיש מהאשה, אבל מרן הגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק או"ח ל' כותב שגם למצוות האשה נדחית מפני האיש בק"ו שאם לענין החייאת הגוף האשה נדחית מפני האיש ק"ו לענין החייאת הנפש, וכן פוסק המ"ב בסי' נ"ג ס"ק ל"ו שכהן קודם ללוי וכו' גם לענין בחירת ש"ס מבואר שגם לענין מצוות נאמרו אותם סדרי עדיפויות, ולכן אם נשאר לו רק כזית אחת יתן לפי אותו סדרי קדימה, ואם נשאר שנים יטילו גורל ויכמו לענין שותפים במצה.

וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֶרֶתָם

סיכום | תקציר מגילון הקודם

- א** התכלת הפופולארית היום, כבר הופרכה ע"י הרב הרצוג משום שאין בו התכונות שמציניים חז"ל: "ת"ר חלזון זהו גופו דומה לים [לרקיע (הנוסחה מס' ציצית)] וברייתו דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה [לשבע שנים (מס' ציצית)]". וכן לא כפי המתואר ברמב"ם "דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו".
- ב** החומר שהציצית נצבעת בהם אינו הצבע הטבעי המופק מחלזון זה, אלא ע"י תחבולת השיפה לשמש בשעת הצביעה - נהפך לחומר "אינדיגו", שהוא בדיוק החומר של קלא אילן. והרי מפורש בחז"ל שיש לחומר אינדיגו תכונות חומר שונה מתכלת [שהוא פחות עמיד]. ועוד מבואר היטב ברמב"ם שכל עיקר מעלת התכלת שמחייבת מקורו מחלזון - הוא כח עמידתו, שאינו באינדיגו.
- ג** שיטתם בחשיפה לשמש תועיל להפוך כל צבע המופק מאיזה חלזון הראוי לצבוע בו - שיהיה חומר זה וצבע זה. לא גילו חלזון מיוחד.
- ד** נמצא במצדה אריג צמר מזמן המקדש הצבוע תכלת עמיד מאד, ונבדק שאינו "אינדיגו" [מוכח שלא נחשף לשמש בשעת הצביעה], אלא צבע טבעי כחול המופק מהחלזון. ואע"פ שידוע שיש ממיני חלזונות קרה הקוצים המפיקים צבע כחול טבעי [ללא חשיפה לשמש]. תמהים המומחים [ואין להן תשובה מספקת] כיצד ידעו בזמן המקדש לזהות את החלזונות [מאות] שיפיקו את הצבע הכחול הנדרש.
- ה** יש ערבי שטוען שבחופי תוניסיה, רוב רובם של חלזונות כהה הקוצים מפיקים צבע כחול טבעי, אבל מיעוט לא, וא"א לזהות מראש איזה צבע יפיק. אכן נמצא צילום של קנוכית חלזון אחד מתוניסיה, שיש בו פסים כצבע הים והרקיע, כפי שנדרש בחז"ל, וסביר שזה סימן שכן הוא הצבע הטבעי שמפיק. אבל אין קנוכיה כזו מצויה.
- ו** מה שמציין מרן הגריש"א ז"ל בתשובתו לדרשת האר"י ז"ל שבזמן המקדש היה מצוי התכלת, ועכשיו נעלם, מיישב את את תמימה החוקרים איך בזמן המקדש ידעו לזהות את החלזון המתאים להפיק צבע כחול [טבעי].

תגובה א' לדברי הגרא"א בוקוולד שליט"א

א' במה שכתב שא"י תואם לסימני הברייתא, כידוע לתרץ בזה שדומה לדג היינו בצורת גופו, [וכי"כ רש"י, ומצינו דומה לדג בכמה דוכתי דהפירוש הוא כנ"ל]. והרמב"ם למד שדומה לדג הוא בזה שהוא גדל במים, שהרי כתב שהוא דג, ובדאי שאין כוונתו לומר שאינו חלזון אלא דג וכמו שכתב לחלק בזה בהלכות מאכלות אסורות, שהרי בכל דוכתי כתוב שהוא חלזון, והרמב"ם עצמו בפירוש המשנה בכלים פרק כ"ב כתב שחלזון הוא בעל חי ימי שיש לו צדף, ועי"כ שמה שכתב כאן שהוא דג כוונתו לומר שהוא בעל חי ימי וכדמצינו בכמה דוכתי שכל בעל חי ימי יכול להקרא דג, [ומצינו כן כבר ברמב"ם עצמו, ואכ"מ].

דומה לים, ידוע ששרה הרצוג ז"ל לא ראה את החלזון בעודו במים ולא סמוך ליציאתו, ולכן התקשה בזה, אכן כידוע שהחלזון כשהוא במים הוא דומה למיקום שהוא נמצא בו, ע"י מה שנדבק עליו וכידוע, ולפי זה יש לפרש דומה לים היינו לקרקעית הים כדמצינו שזה גם נקרא ים. אכן באמת אין צריך לזה דיש לומר שלאחר ששוטפים אותו במים יורדת השכבה החיצונית שלו והוא נשאר בצבע ירקרק - כחלכלח - טורקיז, ובדאי שגם ירוק נקרא דומה לים וכדמצינו כן בכמה דוכתי, במדרשים ובירושלמי.

ועולה אחד לשבעים שנה, ודאי שאין הכוונה שאי אפשר להשיגו רק אחד לשבעים שנה, שהרי היו צדים אותו, ויש שזה היה עיקר פרנסתם ועיסוקם וע"כ שתמיד זה היה מצוי, אלא שאחד לשבעים שנה היתה עליה גדולה. ומה שלא ידוע לעת עתה שזה עולה אחד לשבעים שנה, הנה אם נאמר שזה היה נס שפיר יש לומר שזה היה רק בזמן בית המקדש וכן כתב הרדב"ז, ואם נאמר שזה היה דבר טבעי אז אם נאמר שפשוט דברי הראשונים שאין זה נגזר ואפשר למצאו [וכדברי העולת תמיד שהעתיקו המשנ"ב] אז בלא"ה תקשי מדוע החלזון ההוא לא עולה, ואם נאמר שזה עולה ואולי אין אנו רואים, אז אולי גם חלזון זה עולה, [ועכשיו שמעתי שניתן לפרש שזה עולה בזמן ועידת אדמה וכידוע שארץ ישראל היא במיקום מסוכן לרעידת אדמה ח"ו, ושבעים שנה לאו דוקא ולאחרונה היה צונאמי בארה"ב ועלו מליני חלזונות ליבשה, ודבר זה צריך בדיוק ואכ"מ].

דומי קרים, כידוע שזה קיים בחלזון הפורפורא מאז ומעולם, ואין צריך לפנים.

ומה שהביא את הרמב"ם כידוע שהגריסא הכוונה היא דומה עינו לעין הים, [וכן תיקנו במהדורת רש"י], ומה שכתב הרמב"ם שחור כדיו כבר פירשו בזה שהצבע הסגול שיש בתחילה, כשהוא מרוכז הוא שחור כדיו.

ומה שהביא את המסכת ציצית לכא' ע"כ צריך לשנות את הגירסא מכח הגמ' דידן וכמו לגבי שבע שנים ושבעים שנה, ובאמת אין צריך לזה ולא ידעתי מה מצא כאן והרי מפורש בכמה מדרשים ובירושלמי [לגריסא דידן] שגם לירוק אפשר לקרוא דומה לרקיע, [ובאמת לפי זה אולי יש לדקדק מדמכתוב בגמ' דומה לים ולא כתוב דומה לרקיע שהכוונה היא לקרקע הים ואין זה מוכרח]. ואם נתעקש, אז יש לומר שהרי חלקם [ואולי רק מיעוטם] כחולים, ויש לומר שבזמן חז"ל כולם היו כחולים.

ב' ומה שכתב שהסתירו את האמת שחלזון זה נמצא בחופי הים התיכון, לא ידעתי מה הסתירה יש כאן שהרי כבר מפורש בתנ"ך שזה היה מצוי בא"י אלישה, ושפיר יש לומר שזה מצוי בעוד מקומות, ומה שכתבו בחז"ל שזה בחלקו של זבולון זה בעיקר ביחס לשאר השבטים, [אם כי ודאי שגם תגרי אומות העולם באו לקנות מהם, וכמבואר ברש"י עה"ת בפרשת וזאת הברכה], ובאמת זה ראייה נוספת לזיהוי החלזון מכך שנמצא גם היום בא"י אלישה.

ג' ומה שכתב שפורסמו מאמרים מחוקרים מסוימים, דיברתי עם העוסקים במלאכה ואמרו לי שהחוקרים הנ"ל כבר מזה שנים מנסים בכל כוחם למצוא ספיקות בזיהוי החלזון, [והטעם בזה הוא בגלל שחוקרים אחרים תפסו להם את המקום והם גם צריכים להביע דעה משלהם, וזה גם נובע מקנאה], ואין בטענותיהם עכשיו שום דבר חדש והכל כבר נידון בבי מדרשא ואין חדש תחת השמש. [וד"י זיידמן בשנים עברו היה כל כך משוכנע בזיהוי החלזון עד שהוצרך לומר שצבע התכלת הוא סגול, וניסה לשכנע את רבינו מרן הגריש"א זיע"א בכך, ולא עלתה בידו, ואחר שהתגלה שאפשר לצבוע עם זה כחול היה לו קשה לשנות את דעתו ואכ"מ].

ד' ועכשיו נגש לגוף טענותיהם, מה שאמרו שאין מחשית את הצבע ואין זה הפרדה וכו', לא זכיתי להבין מה שייך השחתה לכאן, והרי אם זה הצבע הנרצה והמבוקש [ולא הסגול] מה שייך לומר כאן השחתה, וזה בסה"כ שנינו במולקלות של החומר, וכמו מי שמערב אדום וכחול כדי להגיע לסגול שאין זה נקרא שהוא "משחית" את הכחול והאדום, ופשוט ואין צריך לפנים.

במה שטענו שאם כן זה אותו החומר כמו קלא אילן, זו כבר שאלה עתיקה, מדוע התורה פסלה את זה והטעמה את זה, וידוע לתרץ בזה שבשביטה הצביעה דאז, הקלא אילן היה דוהה, [וכן נמצא ברדב"ז], ובאמת ראיתי שעשו את בדיקת הגמ' בצמר שנצבע בקלא אילן בזמנם ואכן הצבע דהה, אכן באמת כל זה להרמב"ם דס"ל שטעם החילוק הוא משום איכות הצביעה, אכן בירושלמי מבואר שהטעם לזה הוא משום דבעין בעל חי וכמו תולעת שני, ומה שכתוב בגמ' בדיקה זהו רק באופן מסוים שהקלא אילן מגיב אחרת.

ובמה שכתב שהצבע צריך להיות יותר עמיד מהחלזון דידן, לא ידעתי מה שייך יותר עמיד מהצבע בידן שהוא כידוע לא יורד כלל ואפילו באקונומיקה.

ובמה שהקשה מדוע לא צבעו בזמנם עם הקלא אילן, לא עלינו קושינו אלא עליהם, שהרי מפורש בכתבי הגויים שצבע החלזון היה הצבע הנחשק והקלא אילן היה החיקי הזול לזה, והטעם לזה עיין לעיל ואולי יש עוד טעמים לזה ואכ"מ.

[ובאמת] יש לעיין עוד בכל זה לפי המבואר בגמ' ב"ק ריש הגזל שהקלא אילן הוא צבע

מאוד עמיד, ויש להבין את דברי הרמב"ם, ואכ"מ].

ויש עוד להוסיף בזה שאין זה ממש אותו החומר כבקלא אילן כיון שבחלזון זה יש גם ברו"ם אינדיגו ועוד ואכ"מ.

ה' "עוד גילה פרופסור קורן וכו'", אין כאן שום תגלית חדשה והדברים מסתברים מאוד שהכל זה אותו משפחה אלא שבקרה קוצים נמצא יותר ריכוז של צבע הצובע כחול, ויש בזה גם יותר ריכוז של צבע, ומסתבר מאוד שאת צבע התכלת הפיקו מחלזון זה, וכבר נמצאו לכך כמה אסמכתאות הן מהאריגים הן ממיקום הקנוכיות והן מכתבי הגויים, ואכ"מ, ומה שהקשה שהרי שאר החלזונות אינם דומים לדג, לדבריו שהברייתא באה לתת סימני כשרות לא ידעתי מה הקושי בזה דאדברה הברייתא באה להשמיענו שרק חלזון הקרה קוצים כשר, אמנם להבנה הפשוטה שהברייתא לא באה לתת סימני כשרות אלא לתאר את החלזון שממנו הפיקו את התכלת שפיר יש לומר שתיארו את החלזון שממנו היו מוציאים בפועל את התכלת.

ו' במה שהביא את החלזון התוניסאי, יש להבהיר שהחומר הצובע בחלזון זה הוא בדיוק אותו חומר שצובע בחלזון דידן ובקלא אילן, והוא חומר האינדיגו, והשינוי בחלזונות הוא כמו בהרבה דברים שהם שונים ממקום למקום [וכמו באתרגולים ותרנגולים ושאר בעלי החיים], ושמעתי ממי שעסק בחלזון זה שנראה לו שגם בחלזון זה יש חומר הצובע אדום אלא שהוא מזערי ולא ניכר בצמר, וכפי שבארגמון החד קוצי יש גם קצת חומר הצובע כחול, ועוד שמעתי ממנו שגם בחופי יון ישנם חלזונות ממשפחת הקרה קוצים שיש בהם יותר מן הצבע הכחול וישנם שיש בהם פחות, והכל זה לפי שינוי המקום ועוד.

ונוראות נפלאות על מה שרצה לומר שרק החלזון התוניסאי הוא הכשר, והרי הכל בדיוק אותו החומר, ואי אפשר להבחין בזה אפילו בבדיקת מעבדה, ואיזה טעם ריח יש לומר שרק החלזון התוניסאי כשר והשאר פסול, וכל זה פשוט ואין צריך לפנים.

וכזה נוכל להוסיף שלא מסתבר לומר שמי שעושה מהחלזונות דידן שיוציאו צבע כהחלזון התוניסאי שזה יחשב שהוא משחית את הצבע, ופשוט.

ומה שהביא שנמצא במצדה אריג שנבדק שהוא מהחלזון התוניסאי, כפי הנראה נפלה טעות בידו והבדיקה היתה (בעבר) רק להבחין שזה לא מהקלא אילן, שהרי כל החלזון התוניסאי הוא דבר שכל המידע המבוסס עליו הגיע רק לפני כשנה וחצי, [דברתי עם מי שצבע עם החלזון התוניסאי ואמר לי שהפרופסור המדובר לא החזיק מעולם את החלזון ההוא בידו].

ואף אם נתעקש לומר שאכן נמצא כן, לא ידעתי מה פירא יש בזה דהרי מסתבר טובא שהכל כשר, [ואדברה, לדבריו אולי קצת מיושב מדוע זה הזכירו להדיא שזה צובע סגול (אם כי יש ראייה לכך מהטעמים, ומזהרה, ומרבינו פלטיאל על התורה) כי בזמנם היה מצוי בארץ ישראל החלזון התוניסאי, אכן באמת נראה שהממצא הזה אינו אמת].

ז' במה שכתב "הגיויני שחלזון המפיק האופן טבעי צבע כחול כן יהיה הצבע בקונוכיות" לא ידעתי מה הגיון יש בזה ואדברה הרי החלזונות שלפנינו אינם צבועים בסגול והחלזונות שבתוניסיה אינם צבועים בכחול, וצ"ע.

ח' עיקר דבריו לומר שרק חלזונות המוציאים כחול באופן טבעי הם הכשרים והופסקה צביעת התכלת בגלל שלא היו מוציאים אלו החלזונות, תמוהים טובא, דלא מצינו בשום מקום בחז"ל שהתכלת הופסקה בגלל שהופסקו החלזונות המוציאים תכלת באופן טבעי, ובשום מקום לא הוזכרה הלכה זו שצריך דוקא כאלה חלזונות [בשעה שאינו מבינים כלל מה הסברה בזה] ואדברה בתוספתא מוכח שכל חלזון כשר, וגם בגמ' מנחות מ"ד ע"א לא הוזכר שצריך שזה יעצב רק כחול באופן טבעי.

ט' ומה שכתב שהגיע לידו באופן מקרי וכו' לא זכיתי לעמוד על דבריו, דאטו נימא דחז"ל באו לתת לנו "סימני כשרות" ולומר דרך חלזון שצבוע בכחול כשר ושאר חלזונות [אפילו התוניסאים] אינם כשרים, ואטו היה צריך לבדוק חלזון חלזון ולראות שהוא צבוע כחול והיאך סמכו על הבדיקה המבוארת בגמ' והרי שמא זה נצבע בחלזון שאין גופו צבוע בכחול, ויש הרבה להאריך בדחיית דבר זה אך כמדומני שהדברים פשוטים ואין צריך לפנים.

י' במה שכתב שראה חלזון הצבוע בפסים כחולים, דברתי עם מי שהחזיק בידו את החלזון התוניסאי ואמר לי ששפי הנראה נפלה טעות וזה צבע שחור, ועוד הוסיף לי שאף אם אכן זה כחול, מ"מ זה רק פסים כחולים ואין זה המראה הכללי שלו.

י"א ועוד לא הבנתי במה שכתב לפי זה לבאר מהו עולה אחת לשבעים שנה, והרי אין זה עולה כלל מן הים והיאך היו יודעים מתי יש חלזונות הצבועים בכחול ואטו עמדו שם כל היום לבדוק ולראות מתי יגיעו החלזונות הכחולים [במשך עשרות שנים].

י"ב ומה שכתב על פי דברי האר"י ז"ל, נוראות נפלאות היאך חלזון זה קיים היום בתוניסיה.

י"ג ועוד לא הבנתי לאחר שבתחילת דבריו כתב שאין זה מסתדר עם הברייתא במנחות והרמב"ם, מה מצא בחלזון התוניסאי מלבד מה שרצה לדחוק בפירוש גופו דומה לים, והרי גם לפי דבריו תקשי מהו דומה לדג וכו', ולפי דבריו נצטרך למצוא הסבר אחר מהו שחור כדיו, [ובאמת עדי היום לא מצאתי פירוש אחר מהו חלזון שדומה לדג מלבד מה שאנו רואים בעינינו, ולומר שיש עוד חלזון כזה שרק הוא כשר זהו תימה רבתה, וה' יאיר עינינו].

סוף דבר

גם הגאון רא"א שליט"א מודה בכך שצבע התכלת היה מופק מחלזונות הפורפורא והדברים מאוד מסתברים מכמה וכמה הכוחות שאי אפשר לפורכם, [והטענות העיקריות הם שלשה, א' מזה שאין שום קצה חוט על חלזון נוסף שצובע, הן בדברי חז"ל הקדושים ובדברי רבותינו הראשונים

וְנִתְּנוּ עַל צִיצַת הַפֶּתִיף פְּתִיל תְּכֵלֶת

ע"ד השאלה האם ראוי ונכון להטיל ציצית צבוע בצבע תכלת אחרי שלדעת חוקרים בזמנינו ברור להם שמצאו את החלזון שאמרה תורה, ואף אם נטיל ספק בדבר מ"מ לא גרע מקלא אילן (לא יהא אלא לבן), ומאידך מרוויחים שמא באמת הוא החלזון האמתי ומקיימים מצוות ציצית ככל חוקתו ומשפטו ככתוב בתורת משה.

אכן ד"ז כבר ה' לעולמים וכידוע שמלפני יותר ממאה שנה סבר א' מגדולי האדמו"רים שהוא מצא את החלזון והכריז קבל עם ועדה שאין לו ספק בדבר והרעיש עולמות למה מתעלמים מקיום מ"ע מה"ת. אך גדולי ישראל בדורו לא הסכימו עמו, והנה כעבור ימים ושנים באו חוקרים ובטלו את דבריו מכל וכל אלא הצביעו הם על משהוא אחר שהוא הוא החלזון. שוב אחרי תקופה יותר מאוחרת קמו אנשי מדע וטענו שכל מה שחזו עד כה הוא ותפל הוא ורק הם הידענים ומכירים את החלזון האמתי, ואנחנו לא נדע אם לא כעבור שנים יבואו אחרים ויבטלו גם דבריהם.

והנה טענת הבית הלוי נגד התכלת של הרבי מרדכי ז"ל הוא שאם הדג ה' במציאות וגם הוצאת צבעו ה' ידוע בכל זמן מהזמנים מעת שנפסקה התכלת מישראל ועכ"ל לא לבשוהו אבותינו, ה"ה כאילו יש לנו בקבלה ומסורת מאבותינו כי זה הדג וצבעו איננו החלזון והתכלת אף שיש בו כל הסמנים שסמנו בו הנ"ל - ואנא לא ידענא מה עם ההמצאה אשר המציאו חוקרי זמנינו אם גם עלי חל הטענה הנ"ל.

הגאון מקוטנא בספרו ישועות מלכו כ' כבר הוזהר אצל ישראל זה יותר מאלף שנה שנגזז התכלת, ופשוט לשון הספרי פ' ברכה ומדרשו של האריז"ל מסכים לזה שאין תכלת אלא בזמן ביהמ"ק.

וגם מלאכת הצביעה לא נתברר, כי לדעת רש"י היורה שנותנים לתוכה דם החלזון לצבוע לא ה' רשאין לערב סמנים אחרים כ"א דם החלזון לבד, ולהרמב"ם ביורה שנותנים החלזון נותנים הסמנים - ומי יכריע בזה? ע"ש בס' א' ב' ג'. ומסיק ע"כ א"א לסמוך ולסייע את מלאכתו

ובאר"ח סי' ט' י"א שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית. והטעם דבעינן בזה מין הכהן, ובפרמ"ג שם מלמד שנתעטף הקב"ה בטלית - ולבוש"י כתלג חיור, א"ב בהכרח יעשה הטלית והציצית לבנים. מצפה לתשועה ה' שישלח מורה צדק למען נוכל לקיים מצות התורה ככל פרטי' ודקדוקי'.

יוסף של' אלישיב

שמחת לקבל השגות מידידי היקר מבקש האמת שליט"א, החפץ בעילום שמו,

א. קיצרתי במאמר בביאור הדחיה הראשונה של הרב הרצוג, שלא תואם חלזון המורקס לתיאור חז"ל ונתברר שיש שורר להאריך לבאר.

(א) גופו דומה לים [לרקיע (הנוסחה מס' ציצית)]. נדחקו מאד - ש"דומה לים" כאן (מנחות מד.) אין פירושו "כחול" כמו הברייתא בסמוך (מנחות מג.) "מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע", אלא "דומה לים" בדף מד. מתפרש - קרקעית הים, צבע חום-ירוק [שנדבקת על קנוכית החלזון צמחיה דקיקה כמו שנדבקת על כל קרקעית הים]. שבעים אין בזה שום סימן זיהוי לחלזון אלא שבה מקרקעית הים. [מלבד נוסחת מס' ציצית "דומה לרקיע".]

(ב) "ועולה אחד לשבעים שנה [לשבע שנים (מס' ציצית)]", לא ראיתי מיישבים כלל וידידי בעל ההשגות מבאר "היה מצוי, אלא שאחד לשבעים שנה היתה עליה גדולה". אבל הוא מכיר שלא יישב בזה כלום, שהרי לא ידוע כלל בשום זן של מורקס שיש שנים שמתרבה לרוב. ומאריך לבאר את הקושי, כאילו אינו מחמת שיטת זיהויים אלא קושי מוכרח בדברי חז"ל עצמם. [ודרך זו ראיתי אצל "מיישבים" אחרים, משמע טענתם שדברי חז"ל זה תמוהים, אם כן א"א להקשות ממנו על מאמני התכלת החדשה]. עוד טוען בפסקופ: "ועכשיו שמעתי שניתן לפרש שזה עולה בזמן רעידת אדמה וכידוע שארץ ישראל היא במיקום מסוכן לרעידת אדמה ח", ושבעים שנה לאו דוקא ולאחרונה היה צונאמי בארה"ב ועלו מליוני חלזונות ליבשה". ותימה, מה יחודיות של חלזון התכלת שמוזהה אותו חז"ל בסמן זה, הרי בצונאמי עולים כל מיני החלזונות [יחד עם כל מיני בעלי חיים]. וזה דומה לתיורץ למעלה "קרקעית הים" שהוא בכל מה שמונח בקרקעית הים, גם אבנים, ואינו מזהה שום חלזון מסוים.

אכן לפי דרך הצעתנו, דברי חז"ל ודאי ניתנים להבין בקלות - שחלזונות בעלי הסימן ש"דומים לים" שמגלה שהוא מפיץ צבע כחול טבעי. חלזונות כאלו אינם מצויים הרבה בשנים כסדרם. וי"ל שמדי פעם יש תופעה של ריבוי חלזונות בסימן זה. [ואין ריבוי זה בהכרח במספר חלזונות המורקס, שהוא נשאר יציב. ומה שלא יזינו בימינו לראות בריבוי זה, אינו קשה לפי האריז"ל ז"ל אבל יתכן שמעט רואים].

ב. תוך מה שמנסה להצדיק את מה שמפרסמים כראיה לזיהויים, מתוך שמצויים חלזונות אלו בחוף שבת זבולון, מוסיף [כנראה מתוך דברי פרסומי התעמולה] סמן מחיצוקאל (כזו), תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאֵי אֶלְיָשָׁה הָיָה מִכֶּסֶךְ, ומזהה התרגום "איטליה", ובמאמרים מזהים כקפריסין, ואכן שם מצויים חלזונות המורקס. גם זה סמן של הכל. האמת היא שחלזונות אלו מצויים בכל הים התיכון, ואף בשאר ימים בעולם. הייחודיות של אי אלישה נראה משום ששם ידעו את חכמת הצביעה, שהיתה חכמת הצידונים, ולכן היה שם הרבה תכלת וארגמן [פי צמר צבוע תכלת וארגמן]. כפי שהיה מצוי בצור ובצידון. לכן גם בקרתגה [תוניסיה של היום] שם היו צידונים, וכתה מלאכת צביעת הארגמן. [היום לוקחים צובעי הציצית את החלזונות מקרואטיה ומיוון, לא מקפריסין או מאיטליה].

ג. מה שנוקב לשפץ בזה על אישיותם של המדענים המוחזקים בנושא, לא שפירסמו את העובדות שהזכרנו, רק מגלה את החולשה גדולה בעמדת המשיג. וכן מה שמוסיף "ואין בטענותיהם עכשיו שום דבר חדש", סימן שמודה שטענותיהם המציאותיות אמיתיות. אכן זה לא נכון לומר שאין בהם דבר חדש. פרופ' קורן הוא זה שגילה את המרכיבים המולקולריים של צבעי החלזונות, שמלבד מולקולר אחד (DBI) שצבעו אדום, יש מולקולר אחר (MBI) שצבעו כחול. ועוד גילה ששניהם מתפרקים והנפחים לאינדיגו [החומר של קלא אילן] ע"י החשיפה לשמש בשעת הצביעה. [וממילא נודע לו בזה שתופעה זו תהיה בכל מיני המורקס].

גם פרופ' קורן הוא הראשון לגלות שהבד הצבוע תכלת מזמן המקדש הנמצא במצדה - צבוע ב MBI, מוכח בזה שלא עבר תהליך חשיפה לשמש, אלא הוא צבע הטבעי של חלזונות אלו. הוא גם העלה את הפליאה איך ידעו היהודים בזמן המקדש לזהות מראש מאיזה חלזונות יעלה צבע כחול [ללא חשיפה לשמש].

ד. את הפירכה הראשונה והפשוטה, ואכן ידועה מאז המציא אוטו אלסנר את התכלת החדשה, שבחשיפה לשמש, מאבד החומר הטבעי את תכונותיו הראשונות ונהפך לחומר הכימי הזהה בדיוק לצבע קלא אילן. הנה בבדיקה המבוארת בגמרא שהועילה בימי חז"ל להבחין בין קלא אילן ובין תכלת אמיתית, תזהה את חומר התכלת החדשה כקלא אילן, לא יתכן אחרת. שניהם מאותו חומר. עכ"פ מוכח שבימי חז"ל לא היתה בעיה כזו. מוכח שאף אחד בימי חז"ל לא צבע ציציות בשטית החשיפה לשמש כמקובל היום. אלא היתה להם דרך אחת להשיג צבע כחול, כחול טבעי, כפי שהתגלה בארגי במצדה. [לפי שיטות הצביעה היום, שנעשה "חיזור" בחומר חרף שלא היה בימי חז"ל, גם קלא אילן היום עמיד במבחן זה].

אינני מבין למה ידידי בעל ההשגות שליט"א החליט שהרמב"ם לא צודק בביאורו בטעם יחודיות התכלת מהחלזון, ומשמע שהוא המקור שנצרך חלזון, והוא שבזמן מתן תורה היה צבע הכחול של החלזון עמיד במיוחד, ולא חומר הקלא אילן. והנה ציין למקור לדחות את הרמב"ם - בירושלמי, ולא גילה היכן הירושלמי. אולי מתכוין לביאור בירושלמי כלאים פ"ט ה"א, שחידש המגיה לשו"ת שאילת דוד (קונטרס דרישת ציון וירושלים מאמר ג). הביאור המחודש הוא נחמד מאד, אבל לא

מקור לדחות את הרמב"ם.

ובסוף דבריו, חוזר על הדברים שנשמעים מהרבה [הנאמרים בבטחון עצמי] כדי ליישב את הפירכה הנ"ל: "ויש עוד להוסיף בזה שאין זה ממש אותו החומר כקלא אילן כיון שבחלזון זה יש גם ברו"ם אינדיגו ועוד ואכ"מ". דחיה זו חסירה תוכן, רטוריקה או בורות מדעית. הנה לאחר החשיפה לשמש, אין שום חומר של צבע שנשאר מלבד "אינדיגו" שהוא זהה במאה אחוז לקלא אילן. האטומים של "ברומיין" שהתפרקו מהצבע המקורי אין בכוחם לצבוע, וכנראה אף מתאדים באויר [ברומיין לחוד הוא גז]. שום מסען לא יאמר טענה כזו. כבר עשרים שנה מאז התגלית של פלסטר, ואף אחד לא יישב פירכה פשוטה זו.

ה. עוד גילה פרופסור קורן וכו', אין כאן שום תגלית חדשה והדברים מסתברים מאוד. אין זו ממידת החכמה להתבטא בדברים שהוא בור לגמרי בהם. האם כבוד בעל ההשגות ידע לזהות את המרכיב המולקולרי של MBI? מחקר אמיתי לא מתייחס לצבע של החלזונות כמו צבע גואש.

ו. במה שהביא את החלזון התוניסאי, יש להבהיר שהחומר הצבוע בחלזון זה הוא בדיוק אותו חומר שצובע בחלזון דידן ובקלא אילן, והוא חומר האינדיגו. שוב מדבר ידידי בעל ההשגות בביטחון עצמי כאילו הוא פרופסור, וטענותיו אינן אמת [ואינו אשם. הוא כנראה שמע טענות לא אמיתיות אלו מאנשים שלא מבינים כלום בכימיה]. פרופ' קורן בדק את האריג בבדיקת מעבדה מורכבת וגילה שהחומר הכחול באריג הוא MBI, שנשאר בו האטום הברומיין ולא התפרק ממרמקולר. זהו חומר טבעי של החלזון, המוכיח שלא נחשף לשמש בעת הצביעה. חומר זה שונה מאינדיגו, והבדיקה של הגמרא יכולה להבחין בין חומר זה ובין אינדיגו, כי הם שני חומרים שונים. וכנראה תכונותו עמידה יותר, שהרי עובר את המבחן.

גם לצבע כחול שהופק מחלזון תוניסאי אחד [יש להדגיש שיש מיעוט ניכר של החלזונות שם שמפיקים צבע סגול] ללא חשיפה לשמש, נעשתה בדיקת מעבדה המיוחדת, והוא מכיל MBI. [כן שמעתי מהאברכים בארה"ב שמסרו אותו לבדיקה]. זה לא אומר שלא מעורב בו גם אינדיגו. מנע אינדיגו קיים בכל החלזונות, אבל הצבע הדומיננטי הוא MBI בצבע הכחול הטבעי. וממילא נופלת טענת המשיג "ונוראות נפלאותי על מה שרצה לומר שרק החלזון התוניסאי הוא הכשר, והרי הכל בדיוק אותו החומר". הוא לא אותו חומר. אבל צבע אינדיגו מחומר הזהה לקלא אילן, בבדיקת חז"ל היתה פוסלת אותו, ולדברי הרמב"ם [מי חולק?] אינו עמיד כפי הנדרש בתורה.

אני חוזר ומדגיש שלפי מה שנודע לי, עדיין לא התברר שניתן להשיג כמות צבע כחול המספיקה לצביעת כחול בציציות מתוך חלזונות תוניסיה. [אם התברר, נמנע המברר, משום מה, מלהודיע לי] נטיית דעתי שבכמות גדולה של צבע, לעולם יהיו מעורבים חלזונות המפיקים צבע סגול, שתערובתם ישנה את הצבע לא כמו צבע הים והרקיע. כל זמן שלא יגלה לנו ה' ית' חלזונות בעלי הסימן שהקנוניה צבועה במעט כחול [שהוא סימן שפיק צבע כחול] בכמות הנצרכת, לא נוכל לחדש תכלת אמיתית. ואף אם נמצא קנוכיות כחולות כנ"ל, אין שום ביטחון שגילינו את התכלת. רק הועלת לסלק בכך את הקושיה הגדולה. אבל אם נדרשת מסורת, כפי שמשמע בלשון רבי אברהם בן הרמב"ם [בספר המספיק לעובדי ה' עמ' 273], עדיין אין בכך מסורת.

פרופ' צבי קורן לא גילה בבדיקה שהאריג נצבע בחלזון תוניסאי. הוא גילה שנצבע בצבע כחול טבעי מהחלזון שלא התפרק ה"ברומיין". הוא גילה שאין זה התכלת הפופולארי כיום שהמציא חברו פרופ' אוטו אלסנר. נאמר לי מאברכים מארה"ב, שהצבע שהפיקו מחלזון תוניסאי אחד, שנבדק במעבדה שגם צבעו לא נתפרק ה"ברומיין". הוא MBI. החומר של הצבע שווה לאריג של מצדה, לא המקור האגוראפי של החלזונות. בארץ ישראל צבעו מחלזונות מקומיים. תקופה זו היתה תקופת המקדש.

המשיג טוען "מסתבר טובא שהכל כשר". הבדיקה של הגמרא כנראה לא היתה מסכימה איתו. ובוודאי לא הרמב"ם.

ז. ההגיון שהקנוניה הצבועה בפסים כחולים, הוא חלזון שמפיק כחול באופן טבעי, מיוסדת על העובדה שהחלזון עצמו הוא מייצר וגם צובע את הקנוניה שלו. בארץ, הקנוניות המצויות צבועות בפסים אדומים, משום שהחלזון צבע אורחם עם הצבע האדום, שכנראה הוא הצבע העיקרי שלו. קנוניה בעלת פסים כחולים מגלה שהחלזון שיצר אותה, הצבע העיקרי שלו הוא כחול [ללא חשיפה לשמש]. יתכן שיש קנוכיות ללא פסים צבועים כלל. עכ"פ התמונה שהגיע לידי של הקנוניה הנדירה בעלת פסים כחולים, היא מתוניסיה.

ח. טוען המשיג: "דלא מצינו בשום מקום בחז"ל שהתכלת הופסקה בגלל שהופסקו החלזונות מהמציאת תכלת באופן טבעי". איזה טעם כן מצינו בחז"ל למה הופסקה התכלת? עכ"פ מפורש בחז"ל שיש סימן לחלזון התכלת ש"דומה לים", ומשמע בהדיא הכוונה כמו הברייתא הסמוכה "התכלת דומה לים", כחול [כמו שהבינו כל היהודים לפני תנועת התכלת מחשיפת השמש]. אם כן, אם לא מוצאים חלזונות כאלו, ממילא הופסק התכלת. ואל תתמה, עוד מפורש בברייתא "פעם בשבעים שנה". י"ה"ה ש' ית' יזכנו אפשרות לקיים מצוות התכלת עם שאר כל מצוות התורה.

בכבוד רב ובהוקרה מרובה,
אריאל בוקולד

לזכות

החתן הרב אלעזר מנחם מן ב"ר חיים דוד שליט"א
והכלה שירה ב"ר מאיר תח"י
נתרם על ידי אביה הגאון רבי מאיר הלוי סגל שליט"א

לתרומות לזכות, להצלחה, לישועה ולרפואה נא לפנות בטלפון: 054-8475219

לעילוי נשמת

הגה"צ רבי צבי ב"ר אהרן יעקב הכהן כגן זצ"ל
נלב"ע ה' תמוז תשס"ט
נתרם על ידי בתו הרבנית אוברלנדר תלית"א

בכיתות נחש הנחושת, ובדין תקרובת לדבר שאינו שלו | הרב ישראל הכהן ארנטרוי

לעת דודים ששון ושמחה, בקול חתן וכלה בית מורי חמי שליט"א אמרתי אחכמה במילתא דפרשתא דא, לחזוותא דאורייתא ויהא רעוא קדם נותן התורה היושב ומזווג זיווגים שיחי' הבית ופירותיו גדולים לתורה ולתעודה כעתיבת כל לב הצדדים

א. בפרשתן (כא ח) ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף וגו' ויעש משה נחש נחושת וגו'.

ובספר מלכים (יב ח ד) גבי חזקיה, וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו. ובמתני' פסחים פ"ד מ"ט, ובש"ס פסחים נו"א הוא ברייתא, דהודו לו חכמים בזה.

ב. ובגמ' ע"ז מדא דפליגי ר' יוסי ורבנן בביעור ע"ז ע"י שחיקה וזר' לרוח בלא הטלה לים, הביא ר' יוסי ראי' לשיטתו מהאי כיתות דחזקי' דבשחיקה וזר' סגי, ואמרו לו דאינה ראי' דעשה לך נאמר ודרש' משלך, דנחש של משה ה', ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואמנם בדין הוא דכתותי לא הוא צריך, רק כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכיתתו.

הרי דעת רבנן מבוארת דלא ה' הנחש חייב ביעור מדינא כלל, וכן לכא' הוראת הך ברייתא דפסחים, דהודו לו ודאי משמע דלא ה' דינא רק מדעת' דחזקי' והסכימו עמו, ועי' מהרש"א ברכות י"ב ולדבריו מבואר.

ג. ובדעת ר' יוסי דשרשע דס' דהי' דין הנחש לביעור מדינא, ואין לומר דס' לאדם אוסר דבר שאינו שלו, דבהדיא במתני' כלאים (ז ד) גבי המסכך את גפנו ע"ג תבואתו של חבירו, ר' יוסי ור' שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו.

וא"כ בהכרח דלא דריש עשה לך משלך, אלא של ציבור ה', ולכך אהנו מעשיהם לאוסרו, והי' חייב ביעור מדינא. אזי ננימא דהודה דלא ה' דין הנחש בביעור מדינא, רק ס' דמ"מ כיתות דחזקי' לאו כחומרא בעלמא, אלא משום דדנו לביעור מדרבנן, וה"ל לבערו כעין ביעור דאורייתא.

ד. ואגב אורחן ננימא תו מילתא חדתא בדין ע"ז לדבר שאינו שלו, דאיסורה בפלוגתא דתנאי בהך דכלאים, וסוגיית הש"ס בפשיטות בכמה מקומות (פסחים צ"א נ"ד, נ"ב) כהני תנאי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ויש להסתפק בדין מקטיר לבהמת חבירו, אי דין הקרבן כתקרובת ע"ז האיסורה בהנאה או לא.

ה. וליתא הספק, דהנה גבי עבודה למחומר, במתני' ע"ז מהא הנכרים העובדין את ההרים הן מותרין, דדרש' לה מקרא אלהיהם את ההרים ולא ההרים אלהיהם, דמחומר אינו נאסר בהנאה. ופולגתא גדולה בין רש"י לר"ת על אתר ובחולין (מ"א) בדין תקרובת ע"ז למחומר, אי נאסרת כדן תקרובת או לא, רש"י התייר דקרא קמ"ל דמחומר לא מיקרי ע"ז כלל, ור"ת אסר דשפיר מיקרי ע"ז רק דקרא מיעט' מאיבוד. ועוד בש"ס לחלוק בה בדין ציפוי האסור כדן נוי ע"ז, ובראש' ע"ז.

ואחתותם בתוספת ברכה, קמ' ידיד ה' וכא"א, הרב המופלג אוצר בלום המזכינו במתק טועמיה חיים זכו מדי שבת בשבתו הרה"ג מאיר טעפ שליט"א, לזה יום עשה ה', שמחה הגדולה במעונו לרוב נחת דקדושה מכל יו"ח כן ירבו ויפירו ויעצמו כל הימים

המשך מעמ' א' | הגאון רבי מאיר הלוי סגל שליט"א

כדי להתחייב בברכה זו, לפיכך אין צריך שהפנים חדשות יאכל פת.

ה. אם הוא חייב על כל אחד מהקריאים:

יש לדון אם חייב ברכת ז' ברכות היא חייב על כל אחד ואחד מהמסובים, ולכן כל מי שהסב בסעודת חתן וכלה אינו יכול לצאת קודם שמברכים ז' ברכות, או שהיא חובה כללית על כלל המסובים, ואינה חובה על כל יחיד ויחיד, ולפיכך כל שנשארו ציבור עשרה שמברכים ז' ברכות, אין חייב על כל המסובים לשמוע הברכות ויכולים חלקם לצאת קודם שמברכים ז' ברכות.

הט"ז (סימן סב ס"ק ט) כתב להכריע דעת ה"ל ב' שהשמישים שאוכלים אחר שגמרו המוזמנים לאכול סעודת הנישואין ויברכו ז' ברכות, אינם חייבים לברך ז' ברכות, וביאר הטעם וז"ל: 'דאטו חייב ברכת חתנים חלה על האכילה שנאמר דאין לו רשות לאכול זולת ברכת חתנים, הא אינו אלא על האדם ששמו בשמחת חתן וכלה חייב בברכת חתנים, ממילא אלו השמישים שעוסקים בענין הסעודה ולא בשמחת חתן וכלה אינם מחוייבים'. ומבואר בט"ז שרק משום שהשמישים אינם עוסקים בשמחת חתן וכלה לפיכך אינם מחוייבים ב' ברכות, אולם על המוזמנים שבאו לשם השתתפות בשמחת חתן וכלה, חל עליהם חובת ז' ברכות, כיון שכל אדם ואדם ששמו בשמחת חתן וכלה, חל עליו חובת ז' ברכות. ולכאורה היה נראה לתלות נידון זה אם ברכת ז' ברכות היא תוספת וחלק מבהמ"ז, או ברכה בפניע, שאם היא תוספת לבהמ"ז, נראה יותר שהיא חייב על כל מי שהתחייב בבהמ"ז בסעודת חתן וכלה. אמנם בט"ז מבואר שהיא אינה חלק ותוספת לבהמ"ז, שהט"ז (שם) הוסיף בדבריו: 'שהשמש שעושה צירוף אפילו לאותן שאוכלים בבית אחר כדלעיל, בודאי הוא יצא ידי ברכת חתנים במה שכבר שמע בשעה שביכרו האוכלים שם'. ומבואר בט"ז שגף השמש עדיין לא אכל, מ"מ כבר יוצא ידי חובת ברכת חתנים במה ששמע הברכות בעת ששימש את המסובים, ואם ברכת חתנים היא תוספת לבהמ"ז, איך שייך לצאת חובה זו לפני האכילה.

ו. אם אפשר למי מהמסובים לא להתחייב ב' ברכות:

בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן נו) כתב שאם נכנס לאכול על דעת שלא להצטרף לזימון, אין עליו חייב לברך ז' ברכות, שכיון שלא תקנו ברכת חתנים רק בעשרה, כל שאינו מצורף לעשרה, הרי הוא כמו שאין שם עשרה ולא חלה עליו חובת ברכת חתנים.

אכן לכאורה דבריו תלויים בנידון הנ"ל, שכל דבריו שייכים רק אם חייב ברכת חתנים היא תוספת לבהמ"ז, שלפיכך י"ל שכל שלא הצטרף לזימון והיינו שלא הצטרף להיקבע עמהם יחד, לא התחייב בדיני בהמ"ז של עשרה שיש בזה חובת זימון וחובת ברכת חתנים, אכן אם ברכת חתנים אינה שייכת לבהמ"ז, וכמבואר בט"ז שהשמש יוצא ידי חובת ברכת חתנים עוד לפני שאכל, א"כ לכאורה לא שייך לומר שחייב ברכת חתנים ב' בהצטרפות לזימון.

ובאמת בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן מג אות ה) כתב לתלות זאת בנידון הנ"ל, שלדעת הסוברים שברכת חתנים היא חלק ותוספת לבהמ"ז, יש לומר שכל שנכנס על דעת לא להצטרף לזימון אין עליו חובת ברכת חתנים, ולדעת הסוברים שמברכים ברכת חתנים אף בלא בהמ"ז, אין החיוב תלוי כלל בזימון.

אולם במנחת יצחק (שם אות טו) כתב להקל לצאת קודם שמברכים ז' ברכות, משום שאפשר שחייב ברכת חתנים חל רק על מי שנמצא בגמר סעודת שמחת החתן והכלה, ולא על מי שיוצא לפני גמר הסעודה של החתן והכלה. וצ"ב טעמו.

עוד הוסיף לצרף להקל, על פי מה שכתב בחו"ס (אהע"ז ח"א סימן קכב) שמה שמברכים בזמניו ז' ברכות הוא רק מצד המנהג, שהרי האידנא 'ערבה כל שמחה', ולכן בפרנפרוקט דמיין לא בירכו ז' ברכות בשעת ימי המשתה, ואף בסעודת הנישואין לא היה לנו לברך, כיון שבילילה הוא יום אחר ולא יומא קמא, אבל לא שהמנהג הוא לברך. ויש להאריך בדבריו וקצרה היריעה.

הערת מערכת:

עקב ריבוי המאמרים השבוע והשמחה הגדולה המשך יבוא בעז"ה בשבוע הבא

המשך מעמ' ד'

והאחרונים [ואלו שכן התייחסו לזה כתבו שזה מהפורפרא] הן בקונכייות עתיקות הן בבתי צביעה הן באריגים הן במציאות כיום בים לאחר שנבדק כל מה שיש בים התיכון הן בתרגומים העתיקים והן בכתיבי האומות, ב' וכן ממה שבשום מקום חז"ל לא הזהירונו מחילזון נוסף שצובע תכלת באותו אזור והוא פסול, ואדרבה סתימת הגמ' בכל מקום שאין חילזון פסול והדבר היחיד הפסול הוא הקלא אילן וכן מפורש בתוספתא, ג' ריבוי הסימנים שהוזכרו בדברי חז"ל ומתקיימים בחילזון דידן להפליא, ואני הכותב הגעתי לכ"א סימנים ואכ"מ, וכמדומני דסגי בהכי כדי לומר שלא היה עוד חילזון עם כל הסימנים האלו, ובהשבת אבידה ב' סימנים נחשבים לסימן מובהק דבזה לכ"ע סימנים דאורייתא]. אלא שהרב שליט"א טוען שמשום מה רק סוג מסוים מהחלזונות האלו הם כשרים והשאר פסולים. [הוסיף לחדש שאף הוגיו סוג זה רק החלזונות הצבועים בפסים כהים כשר]. וכבר נבאר לעיל שאין בזה שום סברא והתורן מאחר שהכל עשוי מאותו החומר, וגם אין שום מקור לחידוש זה, ושוב חזרנו לסברא הפשוטה שכל חלזונות הפורפרא כשרים למצות ציצית. ויה"ר שנזכה לקיים וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ונזכה לראות בביאת משיח צדקנו בב"א.

תגובה ב' למאמר הגר"א בוקוולד שליט"א (תשובות הרב בוקוולד מופיע במודגש)

א. כתב שנמצא בכל מקום בעולם, ואינו אמת כי נמצא בחופי הים התיכון, ורק במקומות סלעיים, וזהו שאמרו כי סולמא יש צור לחיפה [שבת כו.], ששם מקום סלעים. ואמנם נמצא גם באיטליה [א"י אלישה] ובערי מדי כנזכר בספר יחזקאל פרק כ"ז שמביאים מהם תכלת.

העתקה ממקור חיצוני: **"הארגמון נפוץ בעיקר בחופי הים התיכון והים השחור, וכן במזרח האוקיינוס האטלנטי בעיקר בספרד, פורטוגל, מרוקו, האיים הקנריים והאיים האזוריים." אין יחודיות לחוף זבולון או לאיי אלישה. אולי יש יחודיות למקום סלעים, היכן שיהיו.**

ב. מה שכתב שהוא השחתת הצבע, לא הביא שום הוכחה לכך, רק מהשערות של חוקר ד"ר זיידרמן, ואין לזה דריסת רגל בהלכה, היות ואין שום סברא לפסול אם בסופו של דבר יש לפנינו חוט צבוע תכלת בדיוק כמו החוט הצבוע מחלזון המורעקס הגדל בים תוניס. וגם חלוקים עליו חבריו. ובגמ' מבואר דמרתחינן ליה, וגם כהיום אפשר לעשות כן ע"י הרתחה.

זה דבר מפורסם מאז המצאת התכלת מחשיפה לשמש, אין מי שמכחיש, שתהליך חשיפת השמש בשעת הצביעה משנה את החומר של המולקולה המקורי ומשנהו למולקולה אחרת. אינדיגו. גם ידוע, גם מהראשונים וגם מהשואות, ש"אינדיגו" הוא החומר של קלא אילן. עוד גילו חז"ל בדיקה להבחין בין צבע של חלזון וכן בין צבע של תכלת. כיון שהבדיקה היא כימית [ולא על דרך הבדיקה], היא תבחין את ה"תכלת" חשופת השמש כקלא אילן, אם זה לא עדיין "השחתה" לדעת מע"כ, ע"י ברמב"ם איך מבאר (הל' ציצית פ"א ה"א) מעלת התכלת בשונה מקלא אילן, והוא בכח עמידתו המיוחדת, מעלה של החומר. כל זה מבואר במאמר. כדאי לקרא את המאמר.

ג. יש להדגיש שכן כאן הטעיה חמורה שכאילו נמצא חלזון נוסף שירקא בשם חלזון תוניסאי, ואינו כן. אלא הוא אותו חלזן ממש, אלא שמחמת שינוי מקום גידולו נפרד ממנו הצבע האדום באופן טבעי, ואם כן כל אחד מבין שאין שום הגיון שהתכלת שהופרדה ע"י בישול תהיה פסולה כי אין שום הבדל בחוט הצבוע אם הוא צבוע בחלזון המורעקס שגדל בתוניס או שגדל כאן, לא במראה ולא בהרכב הכימי שלו, וכל מה שכתב שהוא תת זן הוא טעות גמורה [ואמנם גם בין ששם נמצא המורעקס, תלוי באיזה חופים נמצא, כי יש חופים שבו צובע תכלת בלבד].

כתוב במבאר בלשון זה: "חלזון קהה הקוצים מחופי תוניסיה". מהי הביקורת על זה? גם מבואר יחודיותו, שיש הרבה מהם שמפיקים צבע כחול טבעי [לא אינדיגו] ללא חשיפת שמש. החילוק בחומר הוא חילוק יסודי. השם של הזן אכן איננו משמעותי. חומר הצבע הוא התכלת וכמבואר ברמב"ם, לא החלזון. אכן הממומים הגדולים בענין חלזונות בעולם, סווגו חלזון זה שהוא ככלל תת-זן של קהה הקוצים. אבל גם חלוקה זו לא קובעת, כי לא כל חלזון מהתת-זן מפיקים צבע כחול.

ד. מה שביסס את דבריו על מכתבו של מרן הגריי"ש אלישיב זצוק"ל, וכאילו בא להצדיק את דברי הגריי"ש שכתב שחלזי אילן יבואו חוקרים אחריהם ויבטלו את דברי החוקרים האלו כפי שביטלו את דברי האדמו"ר מראדזין והרב הרצוג, ובא לומר כי אכן החוקרים הסיקו שגם חלזון שלפנינו יש בו איזה פסול [ורק התוניסאי... והלא יתכן שיביאו עוד חוקרים ויאמרו גם עליו כנ"ל וכן לעולם].

החוקרים לא "פסלו" את התכלת הפופולארי של חברים, פרוץ אלסנר. גם לא הזכירו כלל את החילזון התוניסאי. הם גילו עובדות מציאותיות, ומשמעותם ידון כל ת"ח לפי המבואר בגמרא וברמב"ם. חבל שלא קרא מע"כ את המאמר לפני שכתב תגובה.

יש כאן עיוות של ממש, כי רוב ככל החוקרים, והחשוב יותר, רוב ככל הת"ח שנכנסו לדון בעניין אין להם ספק בדבר כי אין שום הגיון לומר שחלזון שצובע תכלת יש בו איזה פסול, ואין שום

תגובות לגליון הקודם

האגלי טל מלאכת אופה לג ג. וסותר דברי עצמו במלאכת קוצר כד יב, שנחלק בתוקף על דברי הגרע"א. אך מצאתי בשו"ת אגרו"מ אה"ע ח"ד ס"ט שנקט באמת דליכא כלל איסורא במתעסק, ואעפ"כ הוכיח מגמ' מנחות דיש חיוב להודיעו, ולמד מזה דכל כה"ג אדילו ידע הוי איסורא דצריך להודיעו או משום תקלה דיטעו הרואין עיי"ש.

ובאמת הרי יש לתהמה טובא על הגרע"א שכתב להוכיח כדעתו מהא דהלושב כלאיים בשוק צריך להודיעו, ואף דכבוד הבריות דוחה איסורא דרבנן, אלאמא איכא איסורא דאורייתא במתעסק, ודחי לנפשיה דשאני כלאיים שכן נהנה.

ואמאי שבק להוכיח כזאת ממש מסוגיא דמנחות הנ"ל ועו"ז ליתא לדחייתו, ולפ"ד האגרו"מ א"ש דמהתם אין להוכיח דחייב להודיעו אף במקום כבוד הבריות כדעיינן שם בגמרא, ומדרבנן י"ל דחייב להפרישו אע"ג דלא עביד איסורא.

ובעיקר הנידון כשהניח קדירה שאינה מבושלת על האש במתעסק ונודע לו קודם שנתבשלה יש לציין לחידושא רבתא שכ' האבני נזר או"ח ס"וס קצג דהזרק חץ על הבהמה שלא בכוונה, וקודם שהגיע החץ אל הבהמה נודע לו ונתכין להרגה, כיון שקדמה מחשבה להריגה חיוב, ויולין על מביחים טו. עי"ש.

הרב משה הלוי וולפא הסרחון תלוי בו.

בקו הרא"פ אמאי הלך משה לדתן ואבירם, יעוי' באוה"ח הק' להלן פרשת פינחס פכ"ו פ"ט שביאר שהם אלו שהתחילו והיו ראשי המריבה.

בקו הריי"ש גבי פי הארץ, ע"י בתיוו"ט במשנה באבות שם ותו לק"מ.

יש"ש עצום להגאון הר"ר אריאל בוקוולד שליט"א על פרישת השמלה בענין התכלת, והיו הדברים מחוורים עד לאח, ובהיותי בשביה"ק בחיי חיותו של מרן רשכבה"ג ריש"א דגלותא זצוק"ל סיפר לי אחד מנניו שהיה בביתו נאווה קודש בשבת פרשת שלח, ואמר לו מרן זיע"ר בערך בזה"ל: **לכט יצאו כמה וכמה חוברות בשבת זו בענין התכלת, צריך לדעת שאין בזה ולא כלום עד ביאת גואל'.**

הרב ב. ד. - מודיעין עילית

בסיס לא הלכתי ולא מציאותי לומר שיש ב' חלזונות של תכלת והוא דבר שאינו מתקבל כלל על הדעת. ורק ד"ר זיידרמן, ולפי הנשמע גם יש לו איזה נגיעות בעניין וכנ"ל קורן [ואחד מהם אינו לובש ציצית כלל, וגם ד"ר זיידרמן סבר שאכן זהו חלזון התכלת, רק שרצה להסיק מזה שתכלת הוא סגול, וגם ניסה לדון כן לפני מרן הגריי"ש זצוק"ל]. וכי אפשר ע"י השערות של חוקרים [ובפרט שגם בחו"ד הם דעת יחיד ללא הכרח] לפסול חלזון שלפנינו ולפטור מקיום מצוה, והלא אפילו אם נחוש לדבריהם אינו אלא ספק, אבל כל זמן שאין זו ידיעה רק השערה, הרי שא"א להפטר מלהטיל תכלת, והרי כל רגע עוברים לכה"פ מספק על ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, וגדול ענשו של לבן מענשו של תכלת, אבל גם על תכלת יש עונש, ובפרט כהיום שאין כ"כ דמיו יקרים, וד' מינים שאברך רגיל קונה עולים לכה"פ פי שתיים ממנו.

לא אמרתי שחוקרים אלו "פסלו" את התכלת הפופולארית היום. הם הציגו עובדות מדעיות ברורות הנבחנות במעבדה. עפי' ידיעת עובדות אלו, כל אחד יכול להסיק, עפי' הגמרא והרמב"ם, מהו ערכו של התכלת "חשופת השמש" שהמציא פרוץ אלסנר. ואם יש ת"ח הרוצים לדון בדבר זה, ליישב את הפירוכות [בדרך התואמת למציאות], ודאי זו דרכה של תורה. אבל ביתנים אף ת"ח לא השיב על הפירכות המציאותיות. להתעלם מהעובדות ולטמון את הראש בחול ולהצהיר צהרות ללא בסיס - אינה דרכה של תורה.

עכ"פ לא מובנות הכרזותיו לחשוש לספק מצוות עשה, כאשר אינו מוכן להתייחס לפירוכות העובדתיות על אמונות.

ובעיקר העמדת דברי הגריי"ש כאילו יש חלזונות פסולים היא הטעיה, כי הלא מעולם לא היה כדבר הזה שמישהו פסל תכלת שבאה מחלזון, לא חוקרים ולא רבנים, כי הלא התכלת של ראדזין באה מדג דינוון מן החלזון [ובלא"ה אין לדמו צבעו ולכן אי אפשר לצבוע בו, רק שימש כחנכן בלבד והצבע הוא סינטטי לגמרי, ובמקום דם הדיונון אפשר להשתמש בבלון גז שגם יש לו חנקן], והחילזון של הרב הרצוג הלא אינו צובע, ואם כן מעולם לא הייתה הצעה על חלזון שצובע שנדחתה. ההצעה היחידה שעלתה היא החילזון שלפנינו שהוא חלזון שצובעים בדמו תכלת, כי אכן יש לו צבעו, והסממנים אינם נצרכים רק להסמת הצבע, אבל החוט הצבוע צבוע בדם חלזון בלבד.

הוא דם חלזון שהשתנה ע"י השמש לחומר של קלא אילן. תכונותיו וחומר שלו שוות לקלא אילן. ומוכח ממיילא שלא בצבע עד השתמשו בזמן חז"ל.

ואם כן אדרבה דברי הגריי"ש מסייעים לנו, שכיון שלא היה מעולם חלזון שצובע תכלת

בזמן המקדש היה תכלת כמבואר בדרשת האר"י ז"ל, ועכשיו בדקו במעבדה צבע כחול מזמן המקדש, ואכן אינו זה חומר האינדיגו הנוצר ע"י חשיפת השמש.

, ועכשיו ישנו לפנינו, אם כן אין כאן שום ענין של חוקרים, רק כל אחד יכול ללכת לחוף ולצוד חלזון ולצבוע בו, ויש שכבר עברו שלשים שנה ולא נסתר ע"י החוקרים [חוץ משנים אלו שהזכיר הרב בוקוולד, ומשום מה החליט להעדיף את דעתם על פני כל החוקרים האחרים, והעיקר על פני עמלי תורה בטהרה שבדעת תורה שלהם קבעו שזהו החילזון, בשעה שאין להם שום טענה מלבד השערה ודעה שאפשר לחלוק עליה שיש כאן השחתה וכו'], מה שבגמ' מבואר שמרתחינן את הדם, והרי ע"י בישול אפשר להפריד את האדום ונשאר כחול, ואיך אפשר על פי סברות של חוקרים לומר שאם עושים מה שאמרו בגמ' יש כאן איזה פסול. ועכ"פ אין לפטור ממצווה דאורייתא ע"י מחקרים דחוקים כאלו לומר שיש ב' חלזונות שצובעים תכלת ואחד מהם פסול.

קצרו של דבר, אחר שלפנינו חלזון שצובע תכלת, ולא מצינו בחז"ל שיש שתיים כדי שנצטרך לדון אם הוא כשר או פסול, [וכדאיאת בתוספתא מנחות פ"ט, תכלת אין כשרה אלא מן החלזון, הביא שלא מן החלזון פסולה]. אם כן הרי הוא לפנינו ואין מה לפקפק בענין, ותל"מ.

והשי"ת יערה רוח טהרה על עמו ישראל ויפקח עיניים עיוורות להבין מה גודל אהבת השי"ת ל ישראל וגודל חזוק האמונה שרואים בה כי לא יטוש השם עמו, וקיים מה שהבטיח לנו שיהיזיר לנו מצוה זו ובמהרה יחזיר לנו את בשר המצוות בבנין בית המקדש בב"א.

וכאן המקום להזהיר את כל אלו המפקפקים במצוה זו, שייבנו את חומר הענין שלא יהיו ח"ו מכלל אלו המונעים את הרבים מלעשות מצוה [עיין רמב"ם הלכות תשובה], וראוי כאן להעתיק דברי המס"י בפ"ו שראוי לכל מי שעוסק בסוגיא זו ליתנם לנגד עיניו ולהכיר כי יש כאן הרבה סיבות שיכולות להטות את הלב, ואין צריך להאריך בדבר המובן מאילון, וז"ל: והנה תדע כי זה כלל גדול מנוסה במלאכת התשובה, שכל קולא צריכה בהבדלה, כי אף על פי שיכולה להיות ישרה ונכוחה, אמנם, קרוב הדבר שתהיה מעצות היצר ומרמותיו, על כן צריך לבדוק אחריה בחקירות ודרישות רבות, אם אחר כל אלה תצדק, ודאי שהיא טובה. והשי"ת יכפר בעד כי לכל העם בשגגה.

בכל אריכות הדברים לא נמצאת שום תשובה כלל לעובדות שהוצגו.

דורות ישרים מצורפים בבית עדי עד

צפונות וסוגיות | הרב מאיר טעפ

תמצית מושגים בשמעתא דטומאת מת

אזמר בשבחין ובשירים אארוג על חסדיו כי גמלני עוד, ובפרט לעת הזאת שהחינו וקיימנו והגיענו אל לידת ביתי בכורתי שחתי' בשעטו"מ. 'אחת היא יונתי' תמתי, אחת היא לאמה, ברה היא לילולתה, ראוה בנות ויאשרוה, מלכות ופילגשים ויהללוה.

ברצותי להעיר ולהאיר ענין נכבד שעמד לי כנגד, בזמנים כאלה ואחרים.

עה"פ הנאמר אחר קללת המרגלים ודורם 'ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו' (שלח יד כד), ביאר האור החיים הק' ב' ענינים, חדא מדוע יהושע לא הוזכר שם, הא הלא גם הוא היה מן המרגלים הכשרים, ועוד במה זכה כלב אל התואר 'עבדי', דבר שזכו בו יחידים, כאברהם יעקב משה דוד וישעיהו. וביאר האוה"ח דיהושע הרי קיבל את ברכת ותפילת מרע"ה שאמר לו 'ק'ה יושיעך מעצת מרגלים', ולכך היה מוגן בשעת נסיון לכל יפגעו בו פגעי הזמן שהיו. משא"כ כלב שלא זכה לברכת הצדיק, הלך ופעל לבדו וישב ונבכה על קברי האבות בחברון וכו', וזיכר עצמו זיכור אחר זיכור, ובכך מחד הביא הישועה ע"ע לכל יפול חלילה בנסיון, ומאידך גם הגיע לדרגה הגבוהה עד שקראו הקב"ה בתורתנו הק' 'עבד ה'.

ונראה גם דזהו כוונת המהרש"א (ברכות לא:), שכתב על דברי חנה הצדקת, שבזמן שרצה עלי הכהן לחייב את שמואל בנה מיתה, על שהורה הלכה בפני רבו, והבטיח לה ברכה שתזכה לבן אחר גדול ממנו, השיבה לו חנה: 'אל הנער הזה התפללתי', וביאר המהרש"א: 'רצונה לאמר, דזה חביב לי שנוולד לי ע"י תפילתי משילול לי אחר ע"י תפילתי', והיינו כהנ"ל שחביב בעיניה דבר שעמלה עליו בתפילה ועבודה, מאשר לקבל דבר ע"י ברכת הצדיק. (וע"ע ארחות רבינו ח"ה עמ' קב, שמרן החזו"א מיאן לבקש ממרנא הח"ח זיע"א ברכה על עניניו).

במה הדברים אמורים: לפעמים בעת הצורך, שמים את עיקר העיסוק בחיפוש אחר ברכות וסגולות וכו', (שגם הוא חשוב ויש מקורות לזה), ושוכחים העיקר הגדול להתקרב להקב"ה בעבודה וחיזוקים ועליה וכו', ומגביע במסכים בזמן שאמר דוד המלך (תהלים קיט) 'טוב לי כי עוניתי, למען אלמד חוקיך, וברש"י: 'למען אשוב מדרך רע ואשמור חוקיך', ועוד אמר (שם צד) 'אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה, ומתורתך תלמדנו', ועוד נאמר (שם קיח) 'אודך כי עניתני' (משלון עינוי וצער, חת"ס דרשות ח"א עמ' קפה), ובמגילת איכה אומרים (ג כז) 'טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו'. ובעת הגאולה יאמרו (ישעיה יב א) 'ואמרת ביום ההוא, אודך ה' כי אנפת בי'.

טומאת מת:

הדין: גופת המת הרי היא 'אבי אבות הטומאה', ומטמא במגע ובמשא ובאהל. (אהלות פ"א מ"ד - עיקר הסוגיות בחולין קכד: ואילך ובנזיר מט: ואילך).

טעם הטומאה: כתב החינוך (מצוה רסג): 'והענין הוא כי בהפרד מעליו צורת השכל החיה הטובה, וישאר הוא לבדו בשגם הוא בשר פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות, וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה בעודה שוכנת אצלו, ע"כ ראוי שיטמא כל סביבו בהתפשט מעליו כל הודו שהוא נפשו, ולא נשאר בו כ"א החומר הרע וכו', וראיתי רמז אל הטעם הזה שכתבתי בטומאת מת שאמרו ז"ל כי הצדיקים גמורים אינם מטמאין, ולפי הדומה כי הכוונה לפי שגופם טהור ונקי ולא החטיא נפשם, אבל סייעם לזכותה, וע"כ תעלה נפשם בנשיקה, ועל גוים ישכון אור זרוע לעולם'.

גדר הטומאה: משמעות כמה ראשונים דטומאה היא ענין ממשי במציאות, וכ"כ ד' הרמב"ן (דברים יד ג) החינוך (שסב) והחזקוני (ויקרא יא יג), וכ"כ בשעריי (ש"א פ"ג ז).

מאידך משמעות דברי הר"מ הנודעים (סוף מקואות) לא כן, שכתב: 'דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גז"ה הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעת אותן, והרי הן מכלל החוקים' וכו'. (ובלשון הרש"ר הירש (ויקרא ע"ב קפב): 'כל שורה בהלכות טומאת המגע מעידה, שהטומאה אינה חללה מיסטית, מאגית, חומרית, העוברת לאדם ולחפץ ע"י מגע במת, אלא הנושאים הנידונים בהלכות אלה מייצגים תפיסות ומושגים').

טומאת אהל:

הדין: אדם או כלי שהאחיל על המת, או שמת האחיל עליהם, או שמת היה עימם תחת אהל אחד. (אהלות פ"ג).

גדר: בגדרו חקרו האחרונים, האם חשיב כאילו גוף המת ממלא את כל חלל האהל, וא"כ הטומאה באה מכח המת עצמו, או דילמא הטומאה היוצאת מן המת מתפשטת בחלל האהל, והיא זו שמטמאת את כל האהל.

ומלשון התוס' (נזיר מג. ד"ה בבית) שכתב: 'דאהל המת כמליא טומאה דמי, ומי שהושיט ידו מבפנים כאילו נגע במת', דקדקו דסבר שהמושט ידו לתוך החלל כאילו נגע במת עצמו. ובלשון המפרש (שם ד"ה בבית) ששינה מלשון התוס' וכתב: 'כיון דעילא ידיה דאורחיה דאיניש בהכי איטמי ליה דכמאן דנגע בטומאת המת שבפנים דמי', דקדקו דהטומאה המתפשטת היא המטמאה.

חרב הרי הוא כחלל:

הדין: נאמר בפרשתן (יט טז) 'וכל אשר יגע ע"פ השדה בחלל חרב או במת', ודרשו (נזיר ג): שדין חרב הנוגעת במת כדין חלל מת עצמו, הסמוך לו בפסוק.

מחלוקות הראשונים: דעת ר"ת וסייעתו (תוס' שבת יז. ד"ה ועל) דהדין שייך בכל כלי מתכת בלבד, אמנם דעת ר"י מסמפונט"י (בתוס' נזיר נד. ד"ה ת"ש) דה"ה על כל הכלים פרט לכלי חרס. עוד נחלקו האם החרב מטמאת רק במגע או גם במשא, או אפילו באהל.

טנא מלא ברכות נשגר בזאת קמיה ידידינו חברי קהילתנו הק' לרגל השמחה השרויה במעונם:

הרה"צ רבי דוד מושקט שליט"א לרגל אירוסיו נכדו נ"י

הרב חיים מנחם רוחמקין שליט"א מנהל ביה"ס 'בדרכי שמואל' עטה"ק בעירנו לרגל הולדת נכדתו בת לבנו ידידנו הרב שלמה זלמן רוחמקין שליט"א

לאור קריאת מורינו הרב שליט"א לחיזוק בספרי החפץ חיים לרפואת רבינו אשר הכהן בן לאה שליט"א מתקיים שיעור מידי יום ע"י רבני הקהילה שליט"א בקו הקהילה

מלוא הטנא ברכות

נשגר בזה, קדם ידידינו הדגול, ממאיר בני החבורה דקהילתינו, איש חי רב פעלים מקבצאל - שקיבץ ורבה פעלים לתורה, ידיו רב במכמני תורה לגלות צפונותיה בחב תבונה ודעת

הרה"ג רבי מאיר טעפ שליט"א

ומה"ב הדגולה תח"י לאו"ט

בתת ד' שמונה במעונם עס הולדת בתם הבכורה תח"י בסיון טוב ובמזל טוב בשעה טובה ומוצלחת והברכה אחת היא לחמיו ידידינו הדגול הגאון רבי חיים דיקמן שליט"א

יהא רעוא שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים, ויראו מעתה את ששון ושמחה במעונם, דורות ישרים מבוצרים בברית גופא ונחורא מעליא

בעתירת
בני הקהילה - רבנו ותלמידיו

נציב מאור שבת קודש

הרב שמואל מרקוביץ שליט"א

לעילוי נשמת זקנינו הרבנית שרה יוספא רוטברג ע"ה

בת מורן ר' מאיר קרליץ זצ"ל

נלב"ע ז' תמוז התשע"א

לציבור שוחרי התורה

במוצאי שבת קודש יתקיים שיעור מיוחד בעניני הלכה מפי מורינו הרב שליט"א

השיעור יתקיים בשעה 10:15 בבית שני בברכת התורה